

ЦЕНТР КОНСТИТУЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ СУСПІЛЬНОГО ТА
ДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ»**

11 березня 2014 р.

Львів

Редакційна колегія:

Федоренко В. Л. – заступник начальника навчально-наукового інституту заочного та динстанційного навчання Національної академії внутрішніх справ України, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор;

Різник С. В. – голова Центру конституційних ініціатив, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка;

Кобрин В. С. – координатор наукового напрямку Центру конституційних ініціатив, магістр права, адвокат, асистент кафедри Основ права України Львівського національного університету імені Івана Франка.

Актуальні питання конституційного права в сучасних умовах суспільного та державного розвитку : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 11 березня 2014 р. – Львів : Центр конституційних ініціатив, 2014. – 94 с.

У збірнику представлені тези наукових доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання конституційного права в сучасних умовах суспільного та державного розвитку», яка була організована Центром конституційних ініціатив та заочно проведена у м. Львові 11 березня 2014 року.

Для студентів, аспірантів, здобувачів, викладачів вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, експертів, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами конституційного та муніципального права.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	6
Гончаров В.В. ПОСТАНОВА ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ Ю. ТИМОШЕНКО: СПРОБА ЮРИДИЧНОГО АНАЛІЗУ В НЕПРОСТИХ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ УМОВАХ.....	6
Gorka K. THE PROBLEM OF THE APPOINTMENT OF LIMITS BETWEEN THE RIGHT TO THE INFORMATION AND THE RIGHT TO PRIVACY OF THE PUBLIC PERSONS. REFLECTIONS ON THE BASIS OF JURISDICTION OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS.....	11
Ziółkowski P. KONSTYTUCYJNY MODEL WOLNOSCI RADIOFONII I TELEWIZJI W POLSCE.....	16
Ірха Ю.Б. РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР.....	19
Каньдя О.А. ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: НАГАЛЬНА ПОТРЕБА ЧИ СВІДЧЕННЯ ВТРАТИ МОРАЛЬНОСТІ.....	24
Росоха С.В. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ.....	28
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....	36
Белов Д.М., Бисага Ю.Ю. УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ.....	36
Bysaga Y., Byelov D., Lenger Y. CONSTITUTIONAL LAW SCIENCE IN CONTEXT OF NEW PARADIGM OF CONSTITUTIONALISM.....	43
Gromovchuk M. RELIGIOUS AND LEGAL CONSCIENCE: SOME ASPECTS.....	50
Zabokrytskyy I. SOME ASPECTS OF INTERNATIONAL LAW PRIORITY MENTION IN FOREIGN CONSTITUTIONS.....	53
Козак С.В. ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО.....	57

Люлюк А.Р. ПРОБЛЕМАТИКА МІСЦЕВИХ РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ.....	60
Стецюк Х.П. ФУНКЦІЇ ОФІЦІЙНОЇ НАЗВИ ДЕРЖАВИ.....	64
 РОЗДІЛ 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	
Кобрин В.С. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА УКРАЇНИ: ПОВЕРНЕННЯ ДО МИНУЛИХ ПОЗИЦІЙ ЧИ КРОК У ЄВРОПЕЙСЬКЕ МАЙБУТНЄ...	67
Корнієнко П.С. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОЗАХИСНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ.....	72
Павленко І.О. ПРОБЛЕМИ МЕЖ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ.....	77
Панасюк К.Т. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ І НЕДОЛІКІВ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ПРАКТИЦІ СУЧАСНИХ КРАЇН.....	82
Sieńko M. DOCHODY WŁASNE GMINY.....	86
Chizhmar K. REFORM OF THE SYSTEM OF NOTARIES IN PRACTICE OF FOREIGN COUNTRIES....	89

Міжнародна конференція «Актуальні питання конституційного права в сучасних умовах суспільного та державного розвитку» заснована як щорічний науково-практичний захід, орієнтований перш за все на молодих науковців-конституціоналістів та студентів, зацікавлених в конституційно-правовій проблематиці. Саме від них безпосередньо залежить не лише майбутнє науки і практики конституційного права, але й давно очікувана успішність наступних етапів національного державотворчого процесу в Україні. Допомогти в цьому, безумовно, має також участь у відповідних заходах і більш досвідчених колег та налагодження різнорівневих міжнародних навчально-наукових зв'язків.

Саме ці завдання ми ставили перед собою, приймаючи рішення про організацію конференції. Цього року вона відбувалася у попередньому, заочному режимі, довівши очікувану зацікавленість у порушеній проблематиці та нагальну необхідність у продовженні роботи в цьому напрямку. У зв'язку з виявленим інтересом, наступні конференції вирішено проводити в очному форматі, з залученням ще ширших верств прогресивного наукового середовища. Сподіваємося, що наші зусилля в цій сфері внесуть свій невеликий, але необхідний вклад у загальний доробок сучасної конституційно-правової науки та практики.

*З повагою,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
Голова Центру конституційних ініціатив
Сергій Васильович Різник*

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ПОСТАНОВА ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ Ю. ТИМОШЕНКО: СПРОБА ЮРИДИЧНОГО АНАЛІЗУ В НЕПРОСТИХ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ УМОВАХ

Гончаров Володимир Вікторович

*к.ю.н., асистент кафедри основ права України
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Постановою Верховної Ради України «Про виконання міжнародних зобов'язань України щодо звільнення Тимошенко Ю.В.» (далі – Постанова про звільнення) від 22 лютого 2014 р. Державній пенітенціарній службі України було наказано «негайно звільнити Тимошенко Юлію Володимирівну, 1960 року народження, засуджену вироком Печерського районного суду м. Києва від 11 жовтня 2011 року» [1].

Вирок у газовій справі, яким Ю.В. Тимошенко було засуджено з-поміж іншого до 7 років позбавлення волі, закарбується в свідомості юристів як ілюстрація правосуддя епохи Януковича [2]. Відтак, що ж тут власне аналізувати? Справедливість відновлена, екс-прем'єрка на волі... Але нижче мова йде не про моральну оцінку цієї події. Нас цікавитиме суто юридичний бік, сам спосіб звільнення, з яким все, на жаль, дуже непросто.

Мотивувальна частина Постанови про звільнення містить посилання на Рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) від 30 квітня 2013 р. [3] та Рішення Комітету Міністрів Ради Європи, прийняте на 1186 засіданні 3-5 грудня 2013 р. [4]. Стверджується, що ці документи містять зобов'язання України негайно звільнити Ю.В. Тимошенко. Однак з цим положенням, строго кажучи, погодитись складно, бо **ані перший, ані другий документ не містив вимоги про звільнення Ю.В. Тимошенко.**

Передусім слід сказати, що Україна приєдналася до статуту Ради Європи в 1995 р., а ще за 2 роки до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, чим визнала юрисдикцію ЄСПЛ та зобов'язалася виконувати його рішення. У 2006 р. ми посилили свої зобов'язання з виконання

його рішень, ухваливши Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», де визнано, що рішення цього судового органу мають статус джерела права, себто як і закони повинні виконуватись всіма державними органами, підприємствами, фізичними особами та передусім судами. При цьому ЄСПЛ не уповноважений скасовувати рішення українських судів. Він може лише встановити факт порушення Конвенції та вимагати від органів держави відновити становище потерпілого, і, якщо цього вимагає суть справи, ініціювати перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами в національному суді.

Стиль викладу рішень ЄСПЛ дещо незвичний для пересічного читача, а тому після публікації рішення щодо Ю.В. Тимошенко багато-хто не зрозумів, якими повинні бути його наслідки. У двох словах, *ЄСПЛ не розглядав відповідність Конвенції вироку у газовій справі*. Представники Ю.В. Тимошенко подали цю заяву задовго до засудження экс-прем'єрки і оскаржували *лише факт її незаконного затримання* (згодом в ЄСПЛ була подана ще й скарга на вирок Печерського суду, але та ще досі не розглянута).

В цій же частині скарга Ю.В. Тимошенко до ЄСПЛ була безперспективною. Навіть у випадку задоволення экс-прем'єрка могла отримати лише грошову компенсацію за незаконні дії правоохоронних органів. *Встановлення незаконності арешту не могло автоматично потягнути скасування вироку у газовій справі*. Для перегляду вироку Печерського суду було потрібно, щоб ЄСПЛ підтвердив, що мала місце певна обставина, неврахування якої Печерським судом потягло ухвалення необґрунтованого вироку. На роль такої обставини годиться лише визнання політичного переслідування Ю.В. Тимошенко. І це зрозуміло, якщо було би встановлено, що правоохоронні органи діяли упереджено з єдиною метою ув'язнити экс-прем'єрку через певні аспекти її активного політичного життя, то це могло би розглядатися як факт упередженості розслідування, поставити під сумнів докази та їхні оцінки, як наслідок могло би спричинити перегляд вироку. Однак довести наявність саме таких намірів представникам Ю.В. Тимошенко в ЄСПЛ

не вдалося. Справа не в некомпетентності, просто наміри – ментальні факти, вони знаходяться в «голові», а голова, як відомо, предмет темний...

Таким чином, ЄСПЛ *не* визнав політичного переслідування Ю.В. Тимошенко, констатувавши лише низку порушень при її затриманні. ЗМІ неодноразово дезорієнтували населення з приводу того, що ухвалення цього рішення призведе до автоматичного звільнення экс-прем'єрки. Це не так. Ішлося про так зване «відновлення попереднього становища». Однак як звільнити незаконно заарештовану людину, якщо вона вже відбуває покарання у вигляді позбавлення волі? Певна річ це риторичне питання, але тим не менш Україна повинна була продемонструвати, що якісь заходи вона таки вживає.

Не побачивши з боку України таких дій, Комітет Міністрів Ради Європи згаданим вище Рішенням на 1186 засіданні 3-5 грудня 2013 р. вимагав від України вжити невідкладних заходів з приводу виконання рішення про незаконне затримання. Позаяк ані офіційного, ані волонтерського перекладу означеного рішення Комітету Міністрів нема, спробуємо тут привідкрити завісу, й показати, на що в дійсності послалася Верховна Рада при звільненні Ю.В. Тимошенко:

«1. Стосовно індивідуальних заходів делегати висловили свою занепокоєність, що жодної змістовної перевірки не було проведено у відношенні впливу, який справило порушення статті 5 і статті 18 у поєднанні зі ст. 5 на розглядуваний судовий процес, і що жодних дій, спрямованих на виправлення ситуації, не було вчинено;

2. Відтак, делегати закликали українську владу просуватись у втіленні цих питань шляхом глибокого аналізу всіх можливостей з метою якомога швидшого виправлення становища заявниці [Ю.В. Тимошенко] у належній формі» [4].

Як бачимо, в Рішенні нема (з рештою, і не могло бути) навіть натяку на негайне звільнення экс-прем'єрки. Це цілком закономірно, бо ЄСПЛ, констатувавши порушення Конвенції, майже ніколи не вказує державам, які саме *конкретні* дії вони повинні вчинити, задля виправлення становища заявника. Це питання лишається на розсуд держави-відповідача.

Відтак, важливо зафіксувати факт, що обставини, зазначені Верховною Радою у Постанові про звільнення, насправді не є самі по собі підставою для звільнення Ю.В. Тимошенко.

Вразливість означеної постанови не вичерпується сумнівним статусом парламенту, котрий її ухвалював, ситуацією конституційно-правового вакууму, в якому держава опинилася після скасування Конституційним Судом, а згодом відновлення дії Конституції у редакції від 2004 р. (адже ані скасування цієї редакції, ані відновлення її дії Конституцією не передбачено), та «самоусуненням» від виконання обов'язків Президента України. Ми хотіли звернути уваги ще на два істотні ускладнення:

- 1) *Постанова Верховної Ради не може скасовувати рішення суду, навіть настільки ганебного, як рішення Печерського суду у газовій справі;*
- 2) *Верховна Рада не має права давати вказівки Державній пенітенціарній службі України щодо звільнення осіб, котрі відбувають покарання, оскільки відносин влади і підпорядкування між Верховною Радою та Державною пенітенціарною службою відсутні.*

Стисло викладаючи нашу думку, правомірних підстав зарадити неправомірному засудженню Ю.В. Тимошенко не було. З іншого ж боку, як ми добре розуміємо, вчорашній опозиції було важко, отримавши владу, продовжувати тримати за ґратами одного зі своїх керманичів. В цих умовах і перед населенням було би вкрай важко виправдатись, чому Ю.В. Тимошенко і далі повинна відбувати покарання за неправосудний вирок в закладі пенітенціарної системи при дружньому уряді. Відтак було прийнято рішення знехтувати складними законними процедурами й розрубити «гордіїв вузол». Звісно, якби законність була нині найвищою цінністю, екс-прем'єрці довелося б зачекати винесення II рішення ЄСПЛ, слухання якого відбудеться в цьому році. Лише воно могло би послугувати гарантованою підставою для звільнення Ю.В. Тимошенко у строгій процесуальній процедурі.

Отже, парламент не те що би виконав, а в дійсності серйозно «перевиконав» міжнародні зобов'язання, покладені на Україну рішенням ЄСПЛ та Комітетом Міністрів Ради Європи, забезпечивши не просто перегляд

газового вироку, а його скасування ad hoc, без розгляду. Сказати ж по правді, Верховна Рада просто прикрилася «міжнародними зобов'язаннями», сподіваючись, що громадяни чи-то ніколи не поцікавляться змістом відповідних документів, в яких ці зобов'язання закріплені, чи-то просто знехтують ними, бо, мовляв, яка різниця на якій підставі Ю.В. Тимошенко звільнена, головне, що звільнена.

Хотілося би, щоб моя ідея була зрозуміла правильно. Я не проти звільнення Ю.В. Тимошенко. Я співчував її несправедливому засудженню і розумів, що вона лише перша у списку. Однак мені прикро, що Верховна Рада не знайшла іншого, менш маніпулятивного, більш законного і просто чесного способу виконати це завдання. Насамкінець хотів би висловити наївну надію, що народні обранці нарешті почнуть розуміти, що біс як і завжди в деталях ...

Список використаних джерел:

1. Голос України від 23 лютого 2014. – № 34.
2. Вирок Печерського районного суду міста Києва від 11 жовтня 2011 р. у справі №1-657/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/18536012>
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Тимошенко проти України» від 30 квітня 2013 р. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_924
4. Decision of the Committee of Ministers (1186th meeting – 5 December 2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/OJ/DH\(2013\)1186/23&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/OJ/DH(2013)1186/23&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864)

THE PROBLEM OF THE APPOINTMENT OF LIMITS BETWEEN THE RIGHT TO THE INFORMATION AND THE RIGHT TO PRIVACY OF THE PUBLIC PERSONS. REFLECTIONS ON THE BASIS OF JURISDICTION OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Katarzyna Gorka
Jagiellonian University

The extent of the protection of the public life in the context of the public activity was also a subject of an analysis of jurisdiction of the European Court of Human Rights (the ECHR) due to the guarantee of the protection of the private life, which is regulated in the Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (the European Convention). In the ECHR jurisdiction, the issue of collision between the right to privacy from on one hand and the right to information on the other hand is analyzed in the context of the issues related to the need of the public debate. It is the public debate that is supposed to decide on the possibility of the interference into the privacy sphere. It is possible to say that from this point of view, other activities aimed at disclosure of information on public persons would be nothing else as unjustified "curiosity". The ECHR adopts a broad interpretation of the concept of the "private life" referring to the definitions of the personal data included in the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data (see judgment of the ECHR in case *Rotaru v. Romania*). There is a famous judgment related to the publication of the memories of the doctor of the dead president of the Republic of France that is also worth mentioning (see judgment of the ECHR in case *Éditions Plon v. France*), and in which the ECHR indicated that the French authorities had not a wide range of discretion to assess the admissibility of restrictions on the freedom of expression. This judgment clearly indicates the fact that the tendency to widen the scope of transparency in the public life is the European standard. Whereas, it was in the Judgment of the ECHR in case *von Hannover v. Germany* that the Tribunal emphasized that the German judicial authorities did not ensured the adequate protection of the privacy right of a complainant that was recognized as an infringement of the Article 8 of the European Convention. As it can be seen from the justification, the Tribunal distinguished the issue of the presentation of facts in the

public debate in the democratic society, that is applied among others to politicians in their public functions, and the presentation of facts from the private life of a person, who does not perform such functions. Therefore, the extension of the right of the public opinion to obtain information on the private sphere of the life of public persons, including politicians, was recognized as possible. The contribution to the public debate is the criterion according to the Tribunal, which should be conclusive while balancing between the two values – protections of the private life and the freedom of expression. It was also emphasized that the public opinion had the right to information, which was the fundamental right in the democratic society and in particular circumstances it could even – as it was indicated in the justification of in case *Éditions Plon v. France* – include aspects of the private life of public persons, in particular of politicians.

Public persons, and especially politicians, must – as it is stated in the judgment of the ECHR in case *Lingens v. Austria* – accept much wider, than it is possible towards other persons, freedom of expression. While undertaking public activities, those persons consciously accept the existence of the public control of their behaviors conducted both by journalists and the whole society.

The problem of the collision of the indicated values can be also seen in the document of the Parliamentary Assembly of the European Council, which is the Resolution about Right to Privacy. It is emphasized in this resolution that some facts concerning the private life of public persons, in particular of politicians, can be a subject of the interest of citizens and it is for this reason that their revealing to the readers being also electors can be justified. It is for this reason that the Parliamentary Assembly indicates that it is necessary to find a way to balance the realization of the both fundamental rights, which are protected under the European Convention. Both are not absolute rights or do not result from a hierarchical order. It was also noted that public persons should realize that their social position, in many case due to their choice, is automatically connected with the increased pressure on their privacy.

The issues of the accessibility of documents and information stored and processed by public institutions are also the subject of the jurisdiction and regulations of the EU authorities. Although, the ECHR did not clearly deduced widely

recognized obligation of the state to collect and disclose any information from the Article 10 of the European Convention (see the Judgment of the ECHR in case *Leander v. Sweden* and Judgment of the ECHR in case *Guerra and others v. Italy*), it spoke about the positive obligation of the state within the scope of the determined information categories (see judgment of the ECHR in case *McGinley and Egan v. the United Kingdom*).

The importance of the accessibility of the information collected in the public institutions is emphasized by the documents of the European Council. The Recommendation No. R (81) 19 of the Committee of Ministers to Member States on the Access to Information Held by Public Authorities of the Committee of Ministers, which indicates that the access to public information is also in the interest of official authorities. The guarantees of the right to the access to information are supposed to contribute to informing the society about everything that is related to the public life (cf. paragraph 16 of the justification).

It is in the Recommendation No. R (91) 10 of the Committee of Ministers to Member States on the Communication to Third Parties of Personal Data Held by Public Bodies of the Committee of Ministers of the European Council that the attention is drawn to fact that the freedom of the access to the information and the protection of personal data do not have to collide; the aim of the protection of personal data is not establishing restrictions on the freedom of the flow of information in the society but the determination of the rules for processing the data (cf. paragraph 10 of the justification). The possibility of sharing personal data must be connected with guarantees of the respect for private life of the persons, to whom the data are related. It is concluded furthermore that sharing data is allowed as far as it is permitted under a special Act or if the data are publicly available under the regulations governing the access to the information in the public sector. The lack of the necessity to justify a motion for providing personal data and the fact that authorities should not restrict the availability of the data due to the fact that it would be possible to use them contrary to the purpose of their collection are also emphasized. It is also indicated that even personal data, which can be considered to be sensitive data in other circumstances (e.g. on the political affiliation or religious

beliefs) cannot be covered by the rules related to the protection of the sensitive data, if they concern public persons and are stored by the relevant public institutions. It is making such information available that increases the transparency of the public life and thus promotes protection of the rights of third parties.

There is a wide availability of data and documents stored at public institutions in the European Union, which is considered to be one of the essential guarantees for transparency of functioning of the community structures. It was in one of its jurisdiction, while assessing the Code of Conduct (referring to the code of conduct of the Community civil service) that the European court of the first instance stated among others: "the openness, to which the European Council exhorts in order to ensure the widest possible access to public documents according to the Code of Conduct is important to execute the real and effective monitoring within exercising competences entrusted the EU institutions" (judgment of the Court of First Instance in Case T-92/98, *Interporc Im- und Export GmbH v Commission* ("Interporc II")).

The Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data stipulates the consideration of the principle of the public access to official documents related to the execution of the rules implemented by this directive.

The issue of the public access to the documents collected at community institutions is governed among others by the Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents. It is indicated there among others that all documents should be publicly available. However, in clearly defined cases, the need of protection of private and public interests may, as an exception, justify the restrictions in the availability.

The analysis presented above leads to the conclusion that the sphere of the protected privacy is often in connection with the information relating to the activities of public authorities. In this respect, the aspiration to provide the possibly wide access to public information is a clear tendency of jurisdiction and European regulations, since it is an important guarantee for transparency of the public life in a

democratic state. It is considered consequently that the privacy of the persons performing public functions, being under protection of the regulations of the convention (especially Article 8 of the European Convention), can be subject to limitations, which can be justified towards the rules due to the value, which is the openness and accessibility of the information on functioning of public institutions in a democratic state. This value, connected with transparency of the public life, cannot lead to a total negation of the protection associated with the protection of life of private persons exercising public functions. The persons performing such functions have to accept the fact of a wider scope of the interference in the sphere of their privacy while undertaking public functions.

List of reference links:

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, enacted in 1950 by the Council of Europe.
2. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, 28 January 1981.
3. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data.
4. Judgment of the Court of First Instance in Case T-92/98, Interporc Im- und Export GmbH v Commission ("Interporc II"), [1999] ECR II-3521, paragraph 39.
5. Judgment of the European Court of Human Rights in case *Éditions Plon v. France*, 18 May 2004, Application No. 58148/00
6. Judgment of the European Court of Human Rights in case *Leander v. Sweden*, 26 March 1987, Application No. 9248/81
7. Judgment of the European Court of Human Rights in case *Lingens v. Austria*, 8 July 1986, Application No. 9815/82
8. Judgment of the European Court of Human Rights in case *McGinley and Egan v. the United Kingdom*, 9 June 1998, Application No. 10/97/794/995-996
9. Judgment of the European Court of Human Rights in case *Rotaru v. Romania*, 4 May 2000, Application No. 28341/95
10. Judgment of the European Court of Human Rights in case *von Hannover v. Germany*, 24 June 2004, Application No. 59320/00
11. Judgment of the European Court of Human Rights in case *Guerra and others v. Italy*, 19 February 1998, Application No. 116/1996/735/932
12. Recommendation No. R (81) 19 of the Committee of Ministers to Member States on the Access to Information Held by Public Authorities, Adopted by the Committee of Ministers on 25 November 1981, at the 340th meeting of the Ministers' Deputies
13. Recommendation No. R (91) 10 of the Committee of Ministers to Member States on the Communication to Third Parties of Personal Data Held by Public Bodies, Adopted by the Committee of Ministers on 9 September 1991, at the 461st meeting of the Ministers' Deputies
14. Regulation (EC) No 1049/2001 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2001 regarding public access to European Parliament, Council and Commission documents
15. Resolution about Right to Privacy, No. 1165 (1998), Assembly debate on 26 June 1998 (24th Sitting).

KONSTYTUCYJNY MODEL WOLNOSCI RADIOFONII I TELEWIZJI W POLSCE

Paweł Ziółkowski

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji jest organem konstytucyjnym, który został wprowadzony do polskiego systemu prawa ustawą z dnia 15 października 1992 r. o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Przepisy regulujące kompetencje, ustrój i zasad działania powyższego organu zostały również zawarte w Konstytucji z 1997 r.

W doktrynie prawa konstytucyjnego zgodnie uznaje się, że kompetencje KRRiT pozwalają na sformułowanie wniosku, iż organ ten został pozostawiony poza schematem trójpodziału władz.

Charakter zadań KRRiT został określony w art. 213 ust. 1 Konstytucji, a doprecyzowany w art. 6 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji wskazuje na to, iż Rada pełni funkcje administracyjne i wykonawcze, choć nie stanowi części administracji rządowej, jest natomiast niewątpliwie organem administracji państwowej. Mając na względzie systematykę Konstytucji można stwierdzić, że KRRiT jest organem kontroli państwowej i ochrony prawa łącząc w sobie zarówno funkcje zarządcze jak i kontrolne w zakresie przestrzegania wolności słowa, realizacji prawa obywateli do informacji oraz ochrony interesu publicznego w radiofonii i telewizji. Z tego powodu Konstytucja wyposaża KRRiT w kompetencje centralnych organów państwa. Racją takiego usytuowania Krajowej Rady w strukturach państwa, jest również dążenie do zabezpieczenia niezależności nadawców od sił politycznych i władzy wykonawczej. Zadania takie KRRiT może realizować jako organ konstytucyjny.

W Konstytucji RP bezpośrednie odniesienie do radiofonii i telewizji znajduje się w dwóch przepisach. Po pierwsze w przepisie art. 213, który określa zasadnicze zadania KRRiT do których należy ochrona wolności słowa, prawa do informacji oraz interesu publicznego w radiofonii i telewizji.

Drugie odniesienie zawarte jest w art. 54 ust. 2 zgodnie z którym cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy natomiast

ustawa może wprowadzić obowiązek uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej. W powyższego przepisu należy wysunąć wniosek, iż działalność w zakresie przekazu radiowego i telewizyjnego może być działalnością koncesjonowaną, a zatem takim rodzajem działalności gospodarczej, do której w ograniczonym zakresie ma zastosowanie zasada wolności działalności gospodarczej wynikająca z art. 20 Konstytucji.

Obowiązek uzyskania koncesji wprowadza art. 46 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Zatem działalność w zakresie rozpowszechniania programu radiowego i telewizyjnego może podjąć jedynie podmiot, który legitymujący się koncesją, która przyjmuje formę decyzji administracyjnej, pod warunkiem spełnienia przesłanek dla jej uzyskania, określonych w ustawie o radiofonii i telewizji.

Z drugiego konstytucyjnego odniesienia do radiofonii i telewizji możemy wnioskować, iż działalności w zakresie przekazu radiowego i telewizyjnego istotną rolę pełnią trzy wolności: wolność słowa, prawo do informacji oraz interes publiczny.

Wolność słowa jest terminem, który nie został zdefiniowanym w Konstytucji. Znaczeniowo najbliższym konstytucyjnym terminem jest wolność wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji określona w art. 54 ust. 1 Konstytucji. W takim też znaczeniu należy rozumieć wolność słowa. Jest to zatem swoboda wyrażania poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji bez konieczności uzyskiwania jakiegokolwiek uprzedniej państwowej zgody, co nie wyklucza odpowiedzialności następcej w przypadku naruszenia wypowiedzią norm powszechnie obowiązujących. Prawo do informacji jest już terminem przez Konstytucję określonym w art. 61. Przepis ten stanowi, że obywatelom przysługuje prawo do informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Jednocześnie art. 54 ust. 1 Konstytucji zapewnia każdemu wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. Pozyskiwanie nie oznacza jednakże dopuszczalności samodzielnego poszukiwania, domagania się i wyboru określonej informacji. Pojęcie to może być interpretowane jako otrzymywanie informacji już przez kogoś wybranej i przygotowanej, przez kogoś oferowanej.

Artykuł 61 Konstytucji również odwołuje się do prawa obywatela do informacji, ale tym razem określa je w sposób znacznie bardziej szczegółowy niż art. 54, gdyż jako prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne.

Interes publiczny jest natomiast terminem, który nie został zdefiniowany na gruncie Konstytucji. Może być częściowo utożsamiany z pojęciami dobra wspólnego (art. 1) czy też porządku publicznego i moralności publicznej (art. 31 ust. 3). Ogólnie rzecz ujmując, interes publiczny jest wartością konstytucyjną, na straży której ma stać KRRiT w odniesieniu do radiofonii i telewizji. Należy uznać za słuszny pogląd doktryny o tożsamości interesu społecznego i interesu publicznego. Przez interes społeczny należy natomiast rozumieć relację między jakimś stanem obiektywnym a oceną tego stanu z punktu widzenia korzyści, jakie on przynosi lub może przynieść społeczeństwu.

Literatura:

1. L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne, Zarys wykładu, Warszawa 2000.
2. T. Górczyńska, Prawo do informacji a zasada jawności administracyjnej, Kraków 1999.
3. W. Lang, Prawo i moralność, Warszawa 1989.
4. M. Romanowski, Wolność słowa w mediach elektronicznych, Warszawa 2003.
5. J. Sobczak, Radiofonia i telewizja, Kraków 2001.
6. S. Piątek (red.), Ustawa o radiofonii i telewizji, Komentarz, Warszawa 2014.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Ірха Юрій Богданович

науковий консультант судді Конституційного Суду України

Історія людства налічує не одну тисячу років, упродовж яких індивіди, живучи у різних реаліях, постійно розвивалися, опановуючи нові знання про себе та навколишній світ. Завдяки еволюції у соціумі змінювалися потреби людей та їх уявлення про право, рівність, справедливість, комфорт, достаток. Якщо на первинному етапі розвитку людини її діяльність була спрямована на збереження свого життя, то в ХХІ столітті перед нею постало завдання не тільки фізично вижити, але й досягнути такого рівня життя, який відповідає існуючим цивілізаційним нормам. У сучасних умовах в суспільстві утвердилася аксіома – людина має жити в умовах, які забезпечують її індивідуальний розвиток та не порушують її гідність. Це правило є одним із визначальних критеріїв процвітання будь-якої держави, проте його реалізація залежить від багатьох факторів, зокрема, державного режиму, економічного стану, наявних ресурсів, ступенів освіченості та культури населення, які історично мінливі.

Проживання в умовах, які забезпечують особі гідне існування та її вільний розвиток у різних сферах суспільного життя, є метою кожної сучасної людини. Гарантування реалізації цієї мети належить до функцій держави, яка зобов'язана створити належні умови для життєдіяльності її громадян незалежно від їхнього походження, соціального та майнового стану, світоглядних та політичних переконань. Право на достатній життєвий рівень, поряд із правом на життя, вільний вибір, справедливий судовий розгляд, стало універсальним критерієм демократичного розвитку суспільства і держави. У міжнародному вимірі це право визначено, зокрема, у Загальній декларації прав людини (стаття 25) [1], Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (стаття 11) [2], Європейській соціальній хартії (переглянутій) (статті 4, 23) [3].

Україна на конституційному рівні проголошена соціальною державою, що вимагає від органів публічної влади виробляти та здійснювати політику, яка

забезпечувала б добробут та процвітання Українського народу. Згідно статті 48 Основного Закону України «кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [4]. Ця норма, конкретизуючи конституційне визначення України як соціальної держави, дає праву на достатній життєвий рівень найвищий ступінь захищеності та зобов'язує державу створювати відповідні правові механізми для його практичного здійснення кожним, хто проживає на території держави.

Науковцями поняття «рівень життя» розглядається як складна соціально-економічна категорія, що характеризує ступінь досягнення благополуччя людини в усіх сферах її життєдіяльності в конкретному суспільстві і в конкретний період часу. Він визначається системою показників, кожен з яких дає уявлення про одну сторону життєдіяльності людини [5, с. 169].

Дослідження змісту права на достатній життєвий рівень вказує, що воно має комплексний характер, оскільки його реалізація залежить від ефективного здійснення особами своїх суб'єктивних прав та свобод соціально-економічного, політичного, культурного і духовного характеру. Безперечно, на повноту реалізації цього права впливає наявність у кожної держави відповідних фінансово-економічних ресурсів, проте їх певна недостатність не може слугувати виправданням пасивності органів публічної влади щодо забезпечення виконання положень Основного Закону з цього питання.

Необхідність забезпечення реалізації права на достатній життєвий рівень та окремих його складових елементів передбачено у законах України «Про дитяче харчування» [6], «Про охорону дитинства» [7], «Про прожитковий мінімум» [8] та інших. Проте в українському законодавстві відсутня чітка дефініція цього права, що безумовно перешкоджає застосуванню приписів статті 48 Конституції України як норм прямої дії. Це також ускладнює нормотворчу роботу та здійснення правосуддя у цій сфері, оскільки позбавляє уповноважених суб'єктів владних повноважень можливості діяти відповідно до єдиних стандартів, що не сприяє поширенню довіри населення до влади.

Згідно з Законом України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний,

правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі є однією із основних засад зовнішньої політики [9]. Європейська інтеграція, якої Україна прагне досягнути у найближчому майбутньому, є її стратегічним пріоритетом. Запровадження в державі європейських стандартів розвитку потребує перегляду існуючих підходів до регулювання різних сфер суспільного життя, у тому числі й щодо критеріїв визначення достатнього життєвого рівня.

Вивчення українських реалій дає підстави стверджувати про наявність значних проблем у реалізації конституційного права кожного на достатній життєвий рівень. Насамперед це пов'язано із незначним рівнем доходів окремих категорій населення. На нашу думку, за будь-яких обставин благополуччя особи та її сім'ї залежить від розмірів реальної заробітної плати, пенсії або соціальної допомоги, оскільки отримані кошти є матеріальною базою для задоволення існуючих потреб і відповідно реалізації значної частини інших прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Згідно з Основним Законом України кожен має право на заробітну плату, пенсію, інші види соціальних виплат та допомоги, не нижчі від установлених у законах (частина четверта статті 43, частина третя статті 46) [4]. Разом з тим, аналіз законодавства України вказує на те, що щорічно встановлені у Державному бюджеті України розміри мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму не дають можливості повною мірою реалізувати потреби громадян за основними напрямками їхньої життєдіяльності. Зокрема, у Державному бюджеті України на 2014 рік затверджено, що розмір мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімум для працездатних осіб з 1 січня становитиме 1218 грн., з 1 липня – 1250 грн., а з 1 жовтня – 1301 грн. [10]. Очевидно, що ця сума є не зовсім достатньою для підтримання гідних умов життя людини. Після оплати комунальних послуг у людини залишаються кошти, яких, у кращому випадку, вистачає лише на мінімальне підтримання її фізіологічного існування, і то, за умови дотримання нею надзвичайно жорсткого режиму економії та помірною зростання цін.

На життєвий рівень населення України також суттєво впливає доступність і якість надання медичних та освітніх послуг. Незважаючи на

конституційні гарантії їх безоплатного надання у відповідних державних і комунальних закладах, бюджетне фінансування за вказаними напрямками здійснюється вкрай незадовільно. Через це багато послуг стали платними і, по суті, малодоступними для категорій населення із незначним рівнем доходу. Крім того, низькі заробітні плати у медичній і освітній сфері породжують кадровий дефіцит, оскільки не спонукають фахівців, особливо молодь, до роботи у цих галузях. Недоукомплектованість названих закладів спеціалістами унеможлиблює оперативне задоволення потреб населення в отриманні медичних та освітніх послуг. Вважаємо, що варто звернути увагу на проблему вчасної виплати заробітної плати, адже відповідно до статистичних даних за станом на 1 січня у 2011 році заборгованість по ній сягала 1218,1 млн. грн., у 2012 – 977,4 млн. грн., у 2013 – 893,7 млн. грн., у 2014 – 808,2 млн. грн. [11]. Хоча існує тенденція до зменшення цієї заборгованості, її наявність однозначно перешкоджає нормальній життєдіяльності значної кількості громадян України.

Перебуваючи в таких соціально-економічних умовах, індивіди, як правило, не здатні до самостійного розвитку та критичного осмислення навколишнього світу, оскільки вся їхня діяльність спрямована на пошук засобів для існування. У зв'язку з цим така категорія населення є дуже вразливою до внутрішнього та зовнішнього впливу, спрямованого на дестабілізацію соціально-політичної обстановки в державі з боку різних екстремістських угруповань, що не сприяє злагоді у суспільстві та консолідації навколо євроінтеграційних процесів.

На нашу думку, з метою реалізації конституційного права кожного на достатній життєвий рівень в Україні першочергово мають бути запроваджені ефективні програми економічного розвитку, що дасть змогу значно підвищити мінімальні розміри заробітної плати, пенсії та соціальної допомоги. Це створить належні умови для задоволення громадянами своїх потреб, зніме соціальну напругу в суспільстві й сприятиме інтеграції українців у європейський простір.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Голос України. – 2008. – № 236. – 30 листопада.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права

від 16 грудня 1976 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

3. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 року // *Голос України*. – 2006. – № 227. – 30 листопада.

4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96–ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

5. Білоус І. І. Сучасне трактування категорії «рівень життя» / І. І. Білоус // *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. – № 1 (37). – Тернопіль, 2012. – С. 165–170.

6. Про дитяче харчування : Закон України від 14 вересня 2006 року № 142–V // *Відомості Верховної Ради України*. – 2006. – № 44. – Ст. 433.

7. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402–III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

8. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15 липня 1999 року № 966–XIV // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 38. – Ст. 348.

9. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 року № 2441–VI // *Відомості Верховної Ради України*. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

10. Про Державний бюджет України на 2014 рік : Закон України від 16 січня 2014 року № 719–VII // *Офіційний вісник України*. – 2014. – № 8. – Ст. 230.

11. Динаміка суми заборгованості з виплати заробітної плати : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dsz_u2006.html.

ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: НАГАЛЬНА ПОТРЕБА ЧИ СВІДЧЕННЯ ВТРАТИ МОРАЛЬНОСТІ

Каньдя Олена Андріївна

*асистент Центру конституційних ініціатив, студентка
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Актуальність дослідження полягає в тому, що у наш час шалений поступ науки та технології, деяке звільнення від нібито обтяжливих моральних догм поступово, але впевнено трансформує звичний спектр прав людини. Такі глобальні зміни, без перебільшення, стосуються всіх і кожного, адже йде мова про обсяг наших з вами прав, про межі виявлення індивідуальності, про наявність чи відсутність якихось моральних рамок.

Науковою спільнотою прийнято визнавати наступність розвитку прав людини, прогресивну еволюцію їхнього становлення. Попри абсолютну потребу людини у безпечній стабільності, ігнорування нових потреб сучасності є невиправданим ризиком, що може призвести до проблем неочікуваних масштабів. Навпаки, швидке реагування на зміну соціальних умов є запорукою успішного розвитку.

Таким чином, хоч загальноприйнята концепція трьох поколінь прав людини авторства Карела Васака і досі вважається фундаментальною базою для правозахисників (як суто наукових сподвижників, так і практиків), та є ґрунтовні підстави виділяти і якісно новий пласт людських прав. Торкаючись дилеми незмінності ключових моральних та (у переважній більшості)правових постулатів, можна стверджувати, що права усіх трьох поколінь у будь-якому разі залишаються ключовим об'єктом правової охорони.

Так, «негативні» громадянські та політичні права, що становлять серцевину прав першого покоління і у XXI сторіччі відіграють таку ж життєво важливу функцію, як і колись. Соціально-економічні права другого покоління, що вийшли на перший план у XIX столітті, (як-от право на соціальне забезпечення, працю, освіту, медичну допомогу) і зараз потребують такої ж активної державної підтримки. Не змінились і вимоги щодо забезпечення колективних прав спільнот, певних соціальних категорій, до-прикладу, прав

жінок, молоді, представників національних меншин. До цього ж третього покоління належать і права, потреба у законодавчому закріпленні яких визріла після жахів Світових воєн(право на мир, національне самовизначення, культурну спадщину) [1].

Здавалося б, таке розмаїття прав та свобод мало б повністю задовольняти людину, адже їй надано надзвичайно широкий спектр правомочностей, з яких кожна відповідає все іншій соціальній ланці, забезпечуючи задоволення нібито кожної з людських потреб. Та постійний процес розвитку суб'єктивних прав особи триває і досі, а невимовно швидкий темп інноваційних перетворень у науці, медицині, інформаційній сфері зумовлює виникнення кардинально нових можливостей. Усі ці можливості нібито забезпечують поступ людства, дозволяючи торкнутись раніше небаченого, хоча й породжують цілий ряд проблем не лише правового, а й морального характеру. Згадаймо, наприклад, болючі питання трансплантації органів, штучного запліднення, клонування, евтаназії, одностатевих шлюбів...

Хто може встановити хитку межу між індивідуальним волевиявленням особи, яке не дозволено обмежувати, і переходом через усі моральні Рубікони? Дискусії точаться між найвизначнішими правозахисниками: в той час як одні відстоюють те, що людині притаманна автономність поведінки, що може і повинна ґрунтуватись на унікально-індивідуальному виборі норм моралі та релігії, самобутньому світогляді, то інші наполягають на тому, що будь-яка оригінальність не вправі порушувати основних постулатів людства, а саме – вибудованих віками моральних норм.

Вірним показником проблемності та неоднозначності цього питання є неузгодженість поглядів світової спільноти на ці новоявлені права, які вже прийнято називати правами четвертого покоління. У законодавчих актах різних держав зустрічаємо абсолютно різні розв'язання однакових тем, що знову ж таки ускладнює процес формування монолітної позиції, однаково прийнятної для всіх. Ситуацію покращують деякі акти, прийняті знаними спільнотами, наприклад, Резолюція Європейського Парламенту 1998 р., що стосувалася заборони клонування людини, або ж Конвенція про захист прав і гідності

людини щодо застосування біології та медицини все ж неабияк допомогли визначити спільний вектор руху.

Менш спірним є ще один підвид цих прав четвертого покоління – «віртуальні права». Глобалізаційний вплив та повсякденна затребуваність консолідували позицію світу щодо необхідності виокремлення такої категорії прав. Наприклад, Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН було закріплено таке інформаційне право як право на свободу слова в Інтернеті. Цікаво, що переважно немає суперечностей між міжнародними нормами та внутрішньо національним правом. І українське законодавство може поповнитись цікавою новелою, адже нещодавно було зареєстровано проект Закон України «Про внесення доповнень до Цивільного кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету)», який пропонує доповнити ст. 302 ЦК такими рядками: «Фізична особа має право на доступ до Інтернету. Право фізичної особи на доступ до Інтернету не може бути обмежене. Обмеження доступу до певних даних, що містяться у Інтернеті, можливо лише на підставі рішення суду про незаконність таких даних» [2].

Але повертаючись до проблеми моральності існування нових видів прав, варто зауважити, що кожен конкретний випадок таїть кілька, на перший погляд непомітних, але болючих нюансів [3]. Візьмемо за приклад проблему штучного материнства і сурогатного запліднення. З одного боку, оскільки розвиток медицини досяг таких вершин, то безглуздо обмежувати право сім'ї на продовження роду, чи забороняти своєрідне відновлення справедливості гуманним актом любові та співпраці. Але є й серйозна загроза перетворити материнство на договірну комерційну працю, така практика здатна вилитися у дегуманізуючу аморальну тенденцію. Ми знову стикаємось з суперечністю на міжнародному рівні, бо коли одні держави підтримують таку практику, то інші – відверто засуджують (у Франції, наприклад, діє норма про суперечність сурогатного материнства законодавству про усиновлення та невідчужуваність людського тіла).

Схожі проблеми морального відтінку стосуються і інших новостворених прав. Наприклад, право на життя дозволяє людині розпоряджатися власною

долею, але чи охоплює воно і право на відмову від життя у особливих випадках, тобто право на активну та пасивну евтаназію?

Такі ж екзистенційні питання виникають і при детальному аналізі інших прав четвертого покоління – кожне з них (право на одностатевий шлюб та усиновлення дітей такою парою, право на зміну статі, на життя, вільне від державного втручання...) є різким викликом, бо створюючи нові права, дещо заперечує інші. Не можна заперечити вільний розвиток особистості, що розпоряджається власною долею на свій розсуд, користуючись усіма можливостями, наданими їй прогресивним двадцять першим століттям. Але не можна одночасно і перекреслювати ті цінності, що залишались незмінними впродовж століть, своєю непорушністю підкреслюючи власну вагомість.

Таким чином, науковий та практичний погляди підтверджують неоднозначність теми дослідження. Принцип золотієї середини дає підстави зробити висновок, що обсяг прав людини неможливо обмежити чи зупинити, нові соціальні та історичні умови породжують абсолютно нові потреби, на які варто відгукуватись законодавцю, але при цьому не відкидаючи остаточно ті моральні основи, які до сьогоднішнього дня підтримували порівняну стабільність людства.

Список використаних джерел:

1. Тиріна М.П. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації / М.П. Тиріна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/dip/2011_52/10_29.pdf.
2. Проект Закону України «Про внесення доповнень до Цивільного Кодексу України (щодо гарантування права фізичної особи на доступ до Інтернету)». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50669
3. Аврамова О, Жидкова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pruk/2010_2/11.pdf.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Росоха С.В.

*здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Конституцією України (ст. 51) проголошено, що «сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою». В Україні сформовано систему органів державної влади й місцевого самоврядування, які покликані вирішувати питання забезпечення прав дитини, а також сприяти запобіганню негативним явищам у дитячому середовищі. Це відповідає вимогам ст.3 Конвенції ООН про права дитини, згідно з якою держави-учасниці мають забезпечити, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема, в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду.

Внаслідок соціально-економічних перетворень в Україні в дуже тяжкому становищі опинилась особлива частина нашого суспільства – діти. Кожна держава дбає про інтереси і права дитини задля забезпечення свого майбутнього. Україна не є винятком. Ми чітко визначаємо чинники, які створюють загрозу життю і нормальному розвитку дітей у сучасних умовах, вживаємо всіх можливих заходів для виправлення ситуації.

Важливою передумовою таких заходів є додержання Україною міжнародних стандартів прав дитини відповідно до міжнародно-правових зобов'язань нашої держави. У 1989 року Генеральна Асамблея ООН прийняла та відкрила для підписання Конвенцію про права дитини, в якій закріплено: перелік прав і свобод дитини, обов'язкових для держав-учасниць; нормативний зміст прав дитини, якому має відповідати законодавство держав-учасниць; обставини, за яких держави-учасниці можуть обмежити нормативний зміст деяких прав дитини. Сьогодні Конвенція про права дитини – найбільш універсальний договір у світі (на квітень 1998 р. її ратифікувала 191 держава) [1, с. 12]. Україна 21 лютого 1991 р. ратифікувала цю Конвенцію, і 27 вересня 1991 р. вона набрала чинності для нашої держави. Відповідно до ст. 9

Конституції України міжнародні стандарти прав дитини віднині є частиною національного законодавства і підлягають виконанню всіма фізичними і юридичними особами, які знаходяться під юрисдикцією нашої держави. Значення міжнародних стандартів прав дитини та їх обов'язковий характер для України підтвердили її представники на Всесвітній зустрічі в інтересах дітей 30 вересня 1990 р. та на Всесвітньому конгресі проти комерційної сексуальної експлуатації дітей 1996 р.

Конституцією України гарантовано такі права дітей: рівність прав дітей (ст. 24, 52), охорона дитинства (ст. 51), заборона насильства над дитиною та її експлуатації (ст. 52), право на життя (ст. 27), захист і допомога держави дитині, позбавленій сімейного оточення (ст. 52), право на освіту (ст. 53). За винятком цих норм законодавство України, яке забезпечує додержання прав дитини, має більш декларативний характер. Крім того, відсутній національний механізм забезпечення реалізації та контролю за додержанням норм законодавства про права дитини. Внаслідок цього, слушно зазначають автори державної доповіді про становище дітей в Україні, значна частина норм, які відповідають Конвенції про права дитини, не реалізується, а то й просто порушується [2, с. 34].

Тому саме через недосконалість і недостатню ефективність законодавства стосовно прав дітей їх судовий захист ускладнено. Щодо несудового захисту прав дітей відповідними державними органами, то а умовах практичної відсутності єдиного, скоординованого державного механізму здійснення політики по захисту прав та інтересів дітей – його ефективність значно зменшується. Наведене дає підстави говорити про важливість запровадженого нещодавно в Україні такого важливого засобу несудового захисту прав дитини як інститут омбудсмана. Треба зазначити, що Комітет з прав дитини під час розгляду доповіді України про виконання зобов'язань за Конвенцією про права дитини на своїй десятій сесії наприкінці 1995 р. проаналізував стан українського законодавства та існуючий механізм реалізації прав дитини і дійшов висновку про необхідність створення такої інституції в Україні. Комітет порекомендував Україні розглянути питання про створення інституту

омбудсмана для дітей чи будь-якого іншого постійного і незалежного механізму для розгляду скарг про порушення прав дитини і нагляду за додержанням прав дитини в державі [6, с. 56].

При створенні такої інституції важливим є зарубіжний досвід, але з врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку України. Так, можна виділити такі основні моделі інституту омбудсмана, які діють у світі.

Перша модель – це омбудсмани, що затверджені парламентами шляхом прийняття спеціального закону. Найповніше уособлює таку модель відомство омбудсмана в Норвегії, яке було створено вперше в світі 1981 року. Норвезьке відомство омбудсмана було створено на основі Закону про заснування посади омбудсмана з прав дитини, а особа, яка виконує ці обов'язки, обирається парламентом і йому підзвітна. Влада законодавчо визначає функції і повноваження, статус і фінансування омбудсмана. Тому він незалежний від уряду і може вільно критикувати чи оскаржувати постанови і рішення уряду про забезпечення прав дитини [3, с. 20].

Друга модель передбачає створення посади омбудсмана з прав дитини в межах законодавства про права дитини. В Новій Зеландії відомство комісара з прав дитини було створено 1989 року на основі Закону «Про дітей, молодь і сім'ю» для розгляду скарг дітей про порушення цього закону і здійснення моніторингу і оцінки його виконання, розробки державної політики у галузі додержання прав дитини і розвитку послуг, які забезпечують інтереси дітей [6, с. 56].

Третя модель передбачає створення омбудсмана в діючих державних органах. Так, в Австрії Національне відомство омбудсмана з прав дитини було створено 1991 року в Міністерстві у справах сім'ї, молоді та захисту навколишнього середовища. Воно не має ні політичної, ні фінансової незалежності.

Остання, *четверта модель* полягає в призначенні незалежного омбудсмана. Наприклад, у Франції служба омбудсмана з прав дитини здійснює сприяння охороні дитинства з метою надання молоді можливості одержувати необхідну правову та соціальну допомогу. Тут служба омбудсмана також

представлена Національною радою з охорони дитинства для реалізації проекту про захист прав дітей, а також в дослідженнях Центру розвитку прав дитини. Такі допоміжні служби омбудсманів не мають як правило офіційних можливостей або повноважень по захисту прав дитини, але однозначно працюють в інтересах дітей [3, с. 41].

Незалежно від моделі правового статусу служби омбудсмана мають приблизно однакові повноваження:

- 1) вплив на законодавство, державну політику, адміністративну і судову практику;
- 2) реагування на конкретні порушення прав дитини;
- 3) проведення досліджень у галузі забезпечення прав та інтересів дітей;
- 4) поширення інформації про міжнародні стандарти з прав дітей як серед дорослих так і серед неповнолітніх;
- 5) виявлення думки дітей щодо їх найважливіших прав та інтересів [4, с. 41].

Саме тому, на нашу думку, така інституція несудового захисту прав та інтересів дитини має входити до складу апарату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Це зумовлено тим, що Верховна Рада тільки в 1997 р. прийняла Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», який набрав чинності 23 грудня 1997 р. Враховуючи політичну ситуацію в країні й особливості дальності українського парламенту, слід зазначити, що розробка і прийняття нового законодавчого акта про уповноваженого з прав дитини, що не передбачено Конституцією, навряд чи найближчим часом можливо. Тому найкращим рішенням на сьогодні вбачається створення посади омбудсмана з прав дитини при апараті Уповноваженого Верховної Ради з прав людини [6, с. 56].

Закон про Уповноваженого з прав людини в ст. 11 передбачає право Уповноваженого призначати своїх представників й організовувати їх діяльність та визначати межі повноважень. У майбутньому Законі України про права дитини, проект якого має бути розроблений для виконання нашої державою міжнародних зобов'язань щодо Конвенції про права дитини, може бути

передбачено доповнення до Закону «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» статтею про призначення Представника з прав дитини в апараті Уповноваженого. Таке рішення надасть можливість найближчим часом законодавчо вирішити проблему призначення омбудсмена з прав дитини. А це, в свою чергу, дасть останньому змогу реально виконати положення ст. 12 Конвенції про права дитини, в якій закріплено зобов'язання держав-учасниць – забезпечити дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати свої погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком та зрілістю [6, с. 56].

Запропонований порядок створення інституції Представника з прав дитини в Україні вирішує важливий аспект його статусу – незалежність від органів влади і можливість мати свою точку зору з проблем прав та інтересів дитини. Призначення Представника не залежить від рішення органів влади, що забезпечує дотримання ним міжнародних стандартів прав дитини, проведення загальнодержавної політики з урахуванням найширших інтересів дитини. Фінансування діяльності Представника з прав дитини як і Уповноваженого Верховної Ради з прав людини визначається парламентом.

Уповноважений верховної Ради України з прав людини має широкі функції та повноваження. Зрозуміло, що він може делегувати ті з них, що пов'язані з інтересами дитини, своєму Представникові з прав дитини. Це надасть можливість останньому формувати в суспільстві почуття поваги до особистості дитини, її внутрішнього світу як шляхом захисту прав і інтересів окремої дитини за її скаргою перед будь-яким органом держави, так і шляхом узагальнення думок і поглядів дітей [6, с. 56].

Необхідні повноваження і функції Представника з прав дитини можна визначити з аналізу виконання міжнародних стандартів прав дитини в Україні. Саме ці стандарти є точкою відліку в галузі прав дитини. Тому ми і розглянемо деякі зауваження Комітету з прав дитини на первинну доповідь України щодо виконання Конвенції про права дитини. Комітет звернув увагу нашої держави на відсутність національного механізму розгляду скарг дітей на погане

поводження і насильство в сім'ї або за її межами. Захист від такого поведження згідно зі ст. 19 Конвенції є обов'язком кожної держави-сторони. Законодавство України не встановлює відповідальності дорослих членів сім'ї за порушення прав дитини на недоторканність її особи, посягання на її честь і гідність [1, с. 45].

Зважаючи на це, Представник з прав дитини, як тільки його буде призначено, має бути зобов'язаним розглядати кожну скаргу дитини на насильство в сім'ї і вживати відповідних засобів для втручання органів влади і перепинення такого порушення прав дитини з допомогою існуючих правових інструментів. Водночас Представник повинен розгорнути інформаційну кампанію серед дорослих і дітей про неприпустимість і відповідальність за таке порушення прав дітей і про можливі засоби захисту дитини від насильства в сім'ї. На основі узагальнення скарг дітей і виявлених випадків насильства Представник повинен розробити проект відповідного законодавчого акта про покарання таких злочинних порушень прав дитини і про створення механізму запобігання та перепинення насильства [6, с. 57].

Відповідно до повноважень і функцій Уповноваженого з прав людини згідно зі ст. 17 Закону «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Представник з прав дитини може приймати і розглядати звернення громадян України, в тому числі і дітей, іноземців, осіб без громадянства і осіб, які діють в їх інтересах, і відповідним чином реагувати на них. Відповідно до ст. 13 Закону Представникові мають бути надані доступ до необхідної інформації і право на невідкладний прийом представниками всіх гілок влади, відвідувати місця ув'язнення дітей, звертатися до суду із заявою про захист прав дітей. У Законі не передбачено можливість розробляти проекти законів у галузі прав людини і здійснювати їх експертизу. Ця важлива функція Представника Уповноваженого Верховної Ради має бути закріплена у майбутньому законі про права дитини та у поправках до Закону «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Важливим є також участь Представника у підготовці доповідей з прав дитини, які подаються країною в міжнародні організації згідно з чинними міжнародними договорами

(ст. 9 Конституції). Ще однією важливою функцією Представника, а також Уповноваженого має стати популяризація діючих міжнародних стандартів прав дитини і оприлюднення відомостей щодо їх виконання Україною. Це якоюсь мірою передбачено статтею 18 Закону «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» про надання щорічник і спеціальних доповідей Уповноваженого Верховній Раді, прийняття за ними відповідної постанови уряду і опублікування в офіційних виданнях. Засоби масової інформації мають набути особливого значення для поширення інформації про права дитини, і це має бути передбачено в повноваженнях і функціях Представника.

На нашу думку, Представник з прав дитини має бути людиною, яка відома дітям і до якої вони мають довіру, а також можливість звернутися безпосередньо. Відомості про роботу Представника треба викладати мовою, зрозумілою усім дітям. Для спілкування з дітьми мають використовуватися як новітні засоби зв'язку – електронна пошта, система Інтернету, так і старі та надійні – телефонний зв'язок за загальновідомим номером.

Порівняльний аналіз функцій і повноважень омбудсманів з прав дитини, існуючі моделі статусу захисників інтересів найбільш уразливої частини населення будь-якої країни разом з дослідженням забезпечення прав дитини в нашій державі свідчать, що сьогодні в Україні існує гостра потреба у створенні інституції Представника з прав дитини Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Пропозиції щодо статусу такого Представника та його функцій і повноважень бажано врахувати при створенні відповідного законодавства. Але кожному зрозуміло, що відкладати створення надійного несудового механізму забезпечення прав дитини не можна. Це один з перших кроків до подолання негативних тенденцій у розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Антонович М. М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини / М. М. Антонович. – К., 2000. – 150 с.
2. Булгакова А. В. Изучение Декларации прав ребенка и о Конвенции о правах ребенка / А. В. Булгакова. – Х., 2000. – 91 с.
3. Смагина Л. И. Сто уроков по правам ребенка / Л. И. Смагина. – Минск, 1998. – 110 с.
4. Шнекендорф З. К. Путеводитель по конвенции о правах ребенка / З. К. Шнекендорф. – М., 1998. – 131 с.

5. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини: Указ Президента України від 11.08.11 р. // Офіційний вісник України: офіційне видання від 26.08.2011.
6. Придачук О.А. Несудові засоби захисту прав дитини в Україні / О.А. Придачук // Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». – Випуск № 16. – 2011 р. – С. 55-58.
7. Белов Д.М. Права людини : навч. посібн. / Ю.М. Бисага, М.М. Палінчак, Д.М. Белов, М.М. Данканич. – Ужгород : Ліра, 2003. – 188 с.
8. Белов Д.М. Процедура захисту прав та свобод людини і громадянина у Європейському суді з прав людини та Комітеті по правам людини. Навчальний посібник / Ю.М. Бисага, М.М. Палінчак, Д.М. Белов, М.М. Данканич. – Ужгород : Ліра, 2003. – 52 с.
9. Бисага Ю.М., Белов Д.М. Права людини: основні напрямки сучасного розвитку / Ю.М. Би сага, Д.М. Белов // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО. Випуск 5. – Ужгород: „Ліра”, 2006. – С. 89-93.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Белов Дмитро Миколайович

*д.ю.н., професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»*

Бисага Юрій Юрійович

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»*

*Конституційний процес – це дискусія й
домовленості всередині самого громадянського
суспільства, а не між кількома провідними
політиками.*

У світі постійно здійснюється політичні реформи. Їх головним джерелом і найважливішим засобом здійснення є реформування конституційного ладу країн. Це зумовлено тим, що системна політична реформа здійснюється з метою забезпечення динамічного розвитку державності, створення передумов для підвищення реальної ролі структур громадянського суспільства, а також упровадження демократичних інститутів, що відповідає світовим моделям розвитку сучасних демократичних держав. При цьому, як стверджує М. Оніщук, питання конституційного ладу в Україні є визначальним на політичному порядку денному впродовж усього періоду державності. Як відомо, Україна – ще достатньо молода держава, хоч і вже має власну конституційну історію [11, с. 3].

На сьогоднішній день український конституціоналізм перебуває у глибокій кризі, про що свідчать ряд важливих ознак. Триває гостра дискусія з фундаментальних питань конституційного творення. По-перше, яка конституція сьогодні потрібна країні: говоримо про черговий етап конституційної модернізації, чи має бути повністю перезапущена конституційна матриця держави. По-друге, як прийматимемо конституцію – парламентом чи на всенародному референдумі? По-третє, якою має бути на

сучасному етапі модель політичному режиму, які гарантії від узурпації влади? Невирішеність цих питань означає вичерпаність ресурсів пострадянського конституціоналізму. Водночас для України, для політиків — це своєрідний виклик, що потребує продовження широких конституційних дебатів саме у ракурсі конструювання нового конституційного порядку. Потрібно фіналізувати пострадянську версію конституціоналізму і переходити на сучасні стандарти європейської конституційної держави [11, с. 3].

Історичний аспект пов'язаний із виникненням поняття конституціоналізму. Він важливий з огляду на ту кон'юнктуру факторів, які мали вплив у процесі його розвитку та реалізації.

Ми вважаємо, що саме поняття конституціоналізм не можна розглядати первинним чи навіть самостійним, оскільки воно є похідним від поняття «конституція», як в етимологічному, так і в науково-теоретичному плані. Конституція – той суспільний договір, який фіксує форми, способи, принципи, основи, права, обов'язки та інші взаємозв'язані між собою відносини держави та суспільства і їх реалізації.

Сьогодні основні закони є в різних формах в різних державах, однак в період їх виникнення перші конституції та конституційні процеси були досить складними. За Г.Дж.Берманом, термін «конституціоналізм» був уведений у науковий обіг на межі XVIII–XIX ст. для позначення головним чином американської доктрини верховенства писаної конституції над законами. Однак реальність цього феномену вперше виявилась ще в міських правових системах Західної Європи в XI–XII ст. [1, с. 11].

Становлення конституціоналізму супроводжувалося переглядом взаємовідносин між церквою та державою, світською і релігійною сферами владних відносин. Через те, що духовний диктат церкви підтримувався багатовіковою традицією, а релігійні догми були пануючими, будь-яка опозиційність держави перетворювалися на конфлікти на релігійному ґрунті. Цей момент був характерним і для перших буржуазних революцій. Так, зокрема, Нідерландська революція XVI ст. набула форми визвольної боротьби

іспанських колоній у Європі під прапором кальвінізму проти феодально-монархічного деспотизму іспанських католиків-завойовників.

У Франції конституціоналізм зародився як заперечення феодального абсолютизму, як програма буржуазної революції. До речі, для більшості континентальних країн Європи є характерним той факт, що ідея і практика конституціоналізму виникли тут на противагу феодально-монархічному ладу, який відкинув ті елементи представництва і зв'язаність законами та звичаями, що були притаманні станово-представницькій монархії. Історична та ідейна межі між абсолютизмом і конституціоналізмом на цій території були окреслені досить чітко.

В Англії розвиток державних інституцій відбувався дещо за іншою схемою. Англія не знала яскраво вираженого періоду абсолютизму. Парламент, що виник тут в епоху феодалізму, не припиняв свого існування, як у Франції чи Іспанії. Намагання утвердити необмежену владу монархів сприймалися в Англії як порушення історичних традицій, як посягання на права парламенту й народу. Поява неписаної британської Конституції становила собою політичний компроміс між старою земельною аристократією, короною, новим дворянством і народжуваною буржуазією [7].

В Україні конституціоналізм почав складатися у XVII-XVIII ст. на ґрунті боротьби української шляхти – козацтва – за обмеження монархічної влади держав-метрополій. Важливу роль на той час зіграла Конституція П.Орлика 1710 року, але козацький конституціоналізм не міг перерости у класичний, бо козацтво обмежувалось переважно захистом особистого соціального становища. У період колоніальної залежності від Російської та Австро-Угорської імперій на українських землях у кінці XIX ст. – на початку XX ст. панували режими обмеженої конституційної монархії. Проте колоніальний конституціоналізм на українських теренах був вигідним для панівних націй.

У 1917-1920 рр. в Україні сформувався національний конституціоналізм як наслідок революційного парламентаризму Української Центральної Ради. Свій вищий вияв цей конституціоналізм знайшов у Конституції Української Народної Республіки 1918 р., яка закріплювала права української нації та

обмежувала державну владу в інтересах демократії. Після остаточної перемоги радянської влади в Україні у 1920-х рр. тут запроваджується ідеологія та практика так званого радянського (соціалістичного, по суті, тоталітарного) конституціоналізму, який опирався на владу єдиної комуністичної партії і фактично мав на меті підпорядкування членів суспільства державі (Конституції Союзу РСР 1924 р., 1936 р., 1978 р.). Комуністичні лідери бачили в радянській конституції *«могутнє знаряддя боротьби за здійснення соціалізму»*. Система радянського конституціоналізму проіснувала до кінця 1980-х рр. і фактично була скасована національно-демократичною революцією 1990-1991 рр., яка пройшла в усіх союзних республіках колишнього Союзу РСР. Конституціоналізм того часу сьогодні класифікують як номінальний, котрому притаманне письмова конституція та тоталітарна форма державного режиму (диктатура) [8, с. 211].

В Україні, де національний конституціоналізм традиційно мав глибокі корені, його відродження стало одним із головних завдань національно-демократичної революції 1990-1991 рр. У цій мирній революції провідна роль належала Верховній Раді України, яка після завершення революції по праву посіла центральне місце в системі вищих органів державної влади. Це і послужило запорукою запровадження системи класичного конституціоналізму в Україні.

З моменту проголошення Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. почався активний конституційний процес, який прискорив Акт проголошення державної незалежності України від 24 серпня 1991 р. та всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. на підтримку цього Акту. Цей процес відображав суспільну потребу в якісно новій Конституції України на ґрунті парламентаризму.

Прийняття 28 червня 1996 р. чинної Конституції України відбулось на ґрунті компромісу парламентських і пропрезидентських сил, у результаті якого в Україні запроваджувалась змішана парламентсько-президентська форма правління. Але співпраці між парламентом і президентом не вийшло через їхні відмінні суспільно-політичні орієнтації.

З часу прийняття Конституції 1996 р. Україна фактично стала еволюціонувати у правову державу, в якій забезпечується обмеження державної влади і місцевого самоврядування в інтересах громадян та їх об'єднань. Після етапу впровадження нових конституційних інститутів (Рахункової палати, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) Україна приступила до модернізації своїх органів державної влади і місцевого самоврядування. Європейський вибір України означає, що ця модернізація інститутів влади і самоврядування повинна базуватись на європейських стандартах [5].

Новий етап українського конституціоналізму – етап у розвитку конституційної системи, обумовлений змінами її політичного режиму внаслідок перемоги демократичної Помаранчевої революції 2004 р. Цей тип конституціоналізму має місце в демократичних країнах Центральної і Східної Європи, Балтії, але це отже, Україна реально вступає шлях модернізації існуючих і звільнення своєї конституційної системи від елементів пострадянського конституціоналізму, заснованого на так званому формальному чи фіктивному конституціоналізмі.

Помаранчева революція з погляду конституціоналізму була політичною відповіддю на посилення авторитаристських тенденцій владарювання. Її прямий, документально оформлений наслідок – зміни до чинної конституції, Закон України № 2222-IV від 8 грудня 2004 р. Цей закон – сирий, недосконалий, прийнятий поспіхом і з порушенням процедури, але він – фрагмент реальної політичної боротьби, компромісу політичного протистояння, реального конституційного процесу. Там, звісно, є суперечності, проте усунення суперечностей – це також політичний процес [12, с. 3]. Разом з тим, Конституційний суд України, 30 вересня 2010 року визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року N 2222-IV у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття.

22 лютого 2014 року Верховна Рада України прийняла Постанову № 750-VII, якою було відновлено Конституцію України 2004 року з урахуванням змін від 01.02.2011 року та 19.09.2013 року. На наступний день (23 лютого 2014

року) зазначена Постанова була опублікована в офіційному виданні «Голос України» та набрала законної сили. В такий спосіб законодавець встановив новий порядок організації державної влади. Такий крок був наслідком складної політичної ситуації в країні.

Український конституціоналізм на всіх основних етапах свого розвитку характеризувався сприйняттям політико-правових вчень минулого і досягнень світової конституційної думки, але мав відносно самостійний характер і був вельми розмаїтим як за формами конституцій та інших конституційних актів (договори, універсали тощо), так і своїм змістом: від виняткового глобалізму до крайнього регіоналізму, передбачаючи республіку і монархію, унітарну і федеративну держави тощо. Отже, ми можемо охарактеризувати конституціоналізм як історичне поняття, виділити особливості його створення та розвитку в процесі державотворення Європейських країн; цей аспект дав можливість проаналізувати український конституціоналізм через короткий історичний екскурс (через процес становлення і розвитку української державності на різних її етапах). При цьому, ознаками сучасного українського конституціоналізму є: 1) конституціоналізм є похідним від конституції і виникає у процесі її реалізації як основного закону; 2) конституціоналізм історично зумовлений, має сукупність етапів у своєму розвитку; 3) конституціоналізм проявляється в ідеологічних поняттях, часто йому приписують значну кількість демократичних постулатів; 4) конституціоналізм – процес, що виникає при організації і побудові держави, формуванні інститутів державної влади; 5) конституціоналізм – сукупне поняття, яке включає в себе теорію та практику.

Список використаних джерел:

1. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Г.Дж. Берман. – М., 1998. – 284 с.
2. Бокоев, Ж.А., Модели современного конституционализма и опыт постсоциалистических государств (На прим.Кыргыз.Респ.) [Электронный ресурс] – Дис. ...канд. юрид. наук спец. : 12.00.02 – «конституционное право» / Ж.А.Бокоев – М.:РГБ, 1998. – 223 с.
3. Вебер М. Идея социализма / М. Вебер // Журнал социологии и социальной антропологии / М.Вебер. - Том II, 1999. - №3. – С.22-25.

4. Еременко Ю.П. Предмет российского конституционного права / Ю.П.Еременко. - Ростов-на-Дону, 1996. – 121 с.
5. Кампо В. Український конституціоналізм: європейський вимір // Юридична тема - №10 (70), 31 травня 2006 року - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/2278/>
6. Рябинин Н.А. Государственность и российский конституционализм / Н.А. Рябинин // Конституционные основы организации и функционирования институтов публичной власти в Российской Федерации : материалы Всероссийской научно-практической конференции (20–21 апреля 2000 года). – Екатеринбург :Изд-во УрГЮА, 2001. – С. 52-56.
7. Рябченко О.П. Теоретичні засади конституціоналізму / О.П.Рябченко // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1699_page_24.htm
8. Словська, Ірина Євгенівна. Український конституціоналізм: етапи становлення і розвитку – Дис. На здобуття наук.ступеня канд. юрид. наук. спец. : 12.00.02- «конституційне право» / І.Є.Словська – К.,2004. – 238 с.
9. Сони́на Л.В. Конституционализм в Российской Федерации как политико-правовой режим : автореф. дис. на соискание научной степени канд. юрид. наук / Л.В. Сони́на. – Екатеринбург, 2001. – 20 с.
10. Фри́дмэн Л. Введение в американское право: Пер. с англ. / Под ред. М. Калантаровой. — М.: Прогресс, 1992. — 286 с.
11. Оніщук М.В. Український конституціоналізм: від кризи — до ладу / М.В.Оніщук // Дзеркало тижня. Україна» №17, 2013. – С. 3-4.
12. Климчук В. Эксцессы украинского конституционализма / Владимир Климчук // Сучасність - № 12 – 2008. – С. 3-4.
13. Белов Д.М., Ленгер Я.І. Парадигма конституціоналізму, як категорія конституційного права України / Д.М.Белов, Я.І.Ленгер // Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 30-31 березня 2013 р. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. – 256 с.
14. Белов Д.М. Парадигма конституціоналізму: теоретичні питання / Д.М. Белов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Випуск 18. – С. 57-60.
15. Белов Д.М. Парадигма українського конституціоналізму: правова сутність та зміст / Д.М. Белов // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки» – 2012. – № 4 (Частина І). – С. 32-35.
16. Byelov D., Kovach Ju., Lenger Ya., The Paradigm of Constitutionalism / D.Byelov., Ju.Kovach Ya.Lenger // Ponatie a character prava. Zbornik prispevkov z medznnarodnej vedeckej konferencie (27 februara 2014). – Bratislava, 2014 – s. 55-60.
17. Byelov D., Lenger Ya., The Paradigm of Constitutionalism as a Philosophical-legal Category / D.Byelov., Ya.Lenger // Науковий вісник УжНУ. – Серія «Право». – Випуск № 23. – Частина 2. – Том 1. – 2013 р. – С. 123-126.

CONSTITUTIONAL LAW SCIENCE IN CONTEXT OF NEW PARADIGM OF CONSTITUTIONALISM

Yuriy Bysaga,

Doctor of Law, Professor of department of constitutional Law and Comparative Law, Uzghorod National University

Dmytro Byelov,

Doctor of Law, Professor of department of constitutional Law and Comparative Law, Uzghorod National University;

Yana Lenger,

Candidate of Law, associate Professor of department of constitutional Law and Comparative Law, Uzghorod National University

1.Introduction. Constitutional law as a science – a system of scientifically based knowledge, ideas, theories, concepts of constitutional and legal relations and the constitutional and legal practice. Constitutional law as jurisprudence has its specialty code: 12.00.02 - constitutional law, municipal law.

Formally, the science of constitutional law is not present by laws, however, a large number of books, articles, monographs, reports. The constitutional law science studies the effect of constitutional law, its implementation rules and principles, the laws of development, formulating practical advices to improve standards of constitutional law and constitutional relationships. An important component of constitutional law science is the study the paradigm of constitutionalism.

Today, democratic governance in the country just do not conceivable without such categories as constitutionalism. He reveals essential side democratic governance and its functional and practical aspects. Practical implementation of the regime of constitutionalism is impossible without compliance with the relevant principles, requirements and appropriate instruments.

2. Constitutionalism: theoretical approaches. The research process of genesis, evolution of constitutionalism as a science and its theoretical components are updated wide range of philosophical, epistemological and methodological issues related to the knowledge of general laws and structures of development of scientific knowledge. Powerful contribution to the development of this theoretical issues was conducted within the modern philosophy of science.

We said, in particular, the methodological value of concepts of science development of world famous philosophers of the twentieth century: K. Popper [1], T. Kuhn [2], I. Lakatos [3], P. Feyerabend [4], K. Polanyi [5] and others that are not only developed but also significantly upgraded the traditional scientific understanding of this area. Therefore, it is no exaggeration to say that today, without consideration of analytical and scientific contributions can not do any serious work on the methodology of constitutional law sciences.

A holistic vision of constitutionalism, followed to understand and explain the science of constitutional law based on certain conceptual precepts, which approximate to a number of basic units and diverge of long duration of its effect – the urgent requirement for the science of constitutional law, the answer to her desire to know the nature of their activities, through it – to know the nature of yourself. A possible variant of this review can serve as a paradigm approach.

This situation posit before constitutional doctrine and practice is quite complex and extremely important task: to develop the necessary theoretical, methodological and practical approaches to ensure system integrity, self-reliance and dynamism of the Constitution, on the one hand, and on the other – ensure the adequacy of the dynamics of social practice constitutionally established functional balance [6, p. 59].

3. Paradigm as the category of public science. One of the specific features of legal knowledge is external preconceived of the paradigm. If other humanities themselves define a subject, specific consideration (and the certainty of this is largely a consequence of the value orientation of the researcher, the selection of priorities of public life on the basis of ideological priorities), European law past few centuries has some issue, purposes of legal proceedings are determined entirely practical tasks, and in fact any serious theoretical difference has direct practical way [7, p. 34].

T. Kuhn in his *Structure of Scientific Revolutions* (1962) used the term "paradigm" to refer to the conceptual frameworks and/or worldviews of various scientific communities [2]. For T. Kuhn, a *scientific paradigm* includes models —like the planetary model of atoms — and theories, concepts, knowledge, assumptions, and values. The concept of a scientific paradigm was essential to Kuhn's argument that

the history of science is characterized by conceptual frameworks giving way to new ones during what he called *scientific revolutions* [9, p. 88].

T. Kuhn believed that during periods of "normal science" scientists work within the same paradigm. Scientific communication and work proceeds relatively smoothly until anomalies occur or a new theory or model is proposed which requires understanding traditional scientific concepts in new ways, and which rejects old assumptions and replaces them with new ones [10, p. 51].

A paradigm of a scientific revolution in T. Kuhn's sense would be the *Copernican revolution*. The old model of the Earth at the center of a god's creation was replaced with a model that put Earth as one of several planets orbiting our sun. Eventually, circular orbits, which represented perfection and a god's design for the heavens in the old worldview, would be reluctantly replaced by *elliptical* orbits. Galileo would find other "imperfections" in the heavens, such as craters on the moon.

For T. Kuhn, scientific revolutions occur during those periods where at least two paradigms co-exist, one traditional and at least one new. The paradigms are incommensurable, as are the concepts used to understand and explain basic facts and beliefs. The two groups live in different worlds. He called the movement from the old to a new paradigm a *paradigm shift*.

Whether T. Kuhn was right or wrong about the history of science – and he has plenty of critics – his notions of a paradigm and a paradigm shift have had enormous influence outside the history of science. In many ways, how T. Kuhn is understood and applied is analogous to how Darwin's conception of natural selection has been misunderstood and applied outside evolutionary biology. For a paradigm of this type of misapplication, see the Skeptic's Dictionary entry on neuro-linguistic programming.

One of the more common applications of the terms *paradigm* and *paradigm shift* is to mean "traditional way of thinking" vs. "new way of thinking." Some New Age thinkers seem to think that paradigms can be created by individuals or groups who consciously set out to create them. They seem to mean by 'paradigm' nothing more than "a set of personal beliefs," e.g., *Essays on Creating Sacred Relationships: The Next Step to a New Paradigm* by Sondra Ray and *Handbook for the New*

Paradigm from Benevolent Energies. Many of the New Age self-help promoters base their approaches on the notion that one's current paradigm is holding them back and what they need to do is create a new paradigm (set of beliefs, priorities, assumptions, values, goals, etc.) for themselves that will allow them to break through, etc. [10, p. 58-59]

The paradigm is also the prevailing pattern of thought in a discipline or part of a discipline [11, p. 60]. The paradigm provides rules about the type of problem which faces investigators and the way they should go about solving them. For constitutional law, for example, the paradigm would be referred to when questions such as ‘what is constitutional law?’; ‘what are the legitimate areas of investigation for constitutional law?’; ‘how should constitutional law go about their investigations?’ are asked. Perhaps the most powerful paradigm for Western thinkers has been the ‘scientific method’.

Paradigm also had a narrower meaning: the so-called theory, which was taken as a model (method) resolution of a certain type of task or problem. In the methodology of science, the term coined G. Bergman, understanding him some common principles and standards of methodological research [21].

Today, the term "paradigm" is widely used in the scientific literature (*although in legal academic literature, this term is very difficult to find – D.B.*). The original application it was in the fields of natural science, but has become quite common in the field of human knowledge in a variety of interpretations, sometimes quite contradictory. This fact is obviously related to the objective difficulties in the accuracy of the transformation of the concepts of technical arguments in the humanitarian sector. Any parallels here does not lead to an unambiguous interpretation. The reason for this, in our view, lies in the specificity of technical concepts and vagueness of humanitarian concepts. Should be mentioned the multiplicity of approaches, such as concepts (categories) as legal ideology, objective truth, justice, the legal system, the principle of law, civil society, legal, etc.

4. The paradigm in jurisprudence. In jurisprudence the term "paradigm" use recently. In our opinion, it is caused by the lack of understanding the semantic meaning of the term relation to legal science. Another reason we see in numerous

improper use of its practice in other humanities. In many publications, the same phenomenon in the same context call paradigm or the concept or idea, etc. [8, c. 11].

In legal scientific literature can be found the following definition of the paradigm of law. M. Kuparashvili believe that the *paradigm is the sum of the theoretical and methodological provisions adopted by the scientific community as the standard for both direct studies and their interpretation, ordering, classification and evaluation* [15, c. 94]. F. Rayanov talking about the paradigm of law, defines them as *initial positions of the law* [16, c. 28].

A. Ovchinnikov offers the following definition of the legal paradigm: "a set of theoretical and methodological and axiological constants in the activities of legal thinking, which determines the development of legal science and practice on the basis of an understanding of the law, meaning law dominant in a particular historical and cultural point of legal thinking" [17, c. 161].

V. Malakhov uses the term *"in a broader sense than it is usually use in the scientific literature: "the most significant in the meaning of the term paradigm - scientist says - "to be a matrix of intellectual and spiritual understanding of reality, to be the epitome of the features of mental culture specific of nations and epochs, to represent the unity of intellectual and sensory perception of the world"* [18, c. 154].

The examples of the use of the term "paradigm" in law does not define its epistemology. In our opinion, the term "paradigm" in the legal interpretation is one of those philosophical positions, which, according to V. Sirih, can be considered scientific only after a comprehensive study [19, c. 129].

The introduction of the term "paradigm of constitutionalism" because of his metaphor requires caution, a similar use in other legal science terminology notation borrowed from other sciences ("legal matter", "energy of law", "law entropy", etc.). However, as noted S. Alekseev, to such terminological innovations have to go, "because the other way is not possible to mark something new and specific, that is revealed as a result of scientific research" [20, c. 7].

Thus, the paradigm of constitutionalism is the quintessential constitutional and legal knowledge at this level reached its integrity and interdependence of individual areas and structural components, and crystallized sociocultural functionality of this

sphere of knowledge. With substantial part of the paradigm of constitutionalism is based on a synthesis of the main approaches to solving their problem field in all its aspects, with the exception of internal problems epistemological nature. Thus, the paradigm of constitutionalism in concentrated form reflects the social importance of constitutionalism for the operation and development of constitutional law, and more broadly – as the legal aspect of society.

5. Conclusions. Today, the term "paradigm" is used in the sense developed by American scientist T. Kuhn in "The Structure of Scientific Revolutions". The purpose of Kuhn's work is to describe at least a schematic concept of science that arising from the historical approach to the study of the research activities. The scientist developed the concept of the progression of science, based on its history. He believed that science develops as a result of scientific revolutions, based on a paradigm.

We offer the following definition the paradigm of constitutionalism – a set of ideal pieces of constitutional reality (concepts, values, principles, ideas and practices) that are divided by society at the present stage of development of the state and form a definite vision of constitutionalism, and specific areas of solving the problem of constitutionalism.

List of reference links:

1. Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. — М.: Прогресс, 1983. — 211 с.
2. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. - М.: «Прогресс», 1977. - 304 с.
3. Лакатош И. Избранные произведения по философии и методологии науки / И. Лакатош. — М.: Академический Проект, 2008. — 551 с.
4. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / Пер. с англ. и нем. А. Л. Никифорова; общ. ред. и вступ. ст. И. С. Нарского — М.: Прогресс, 1986. - 542 с.
5. Поланьи К. Великая трансформация. / К. Поланьи. — М., 1961. — 429 с.
6. Белов Д.М. Парадигма конституціоналізму: теоретичні питання / Д.М. Белов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». — 2012. — Випуск 18. — С. 57-60.
7. Белов Д.М. Парадигма українського конституціоналізму: правова сутність та зміст / Д.М. Белов // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки» — 2012. — № 4 (Частина І). — С. 32-35.
8. Шаканов, Вячеслав Владимирович. Правовые парадигмы [Электронный ресурс]: дис. ... канд. юрид. наук по спец.: 12.00.01. — «теория и история права и государства; история правовым учений» / В.В.Шаканов. -М.: РГБ, 2006. — 193 с.
9. Kuhn, Thomas S. The Road Since Structure: Philosophical Essays, 1970-1993, With an Autobiographical Interview. eds. Jim Conant and John Haugeland, University of Chicago Press, 2000.
10. Kuhn, Thomas S. The Structure of Scientific Revolutions. 3rd ed. (University of Chicago, 1996).
11. Masterman, Margaret, "The Nature of a Paradigm," pp. 59–89 in Imre Lakatos and Alan Musgrave. Criticism and the Growth of Knowledge. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1970.

12. Белов Д.М. Парадигма українського конституціоналізму / Д.М.Белов. – В.Березний: РК «Євростандарт», 2011. – 400 с.
13. Белов Д.М., Ленгер Я.І. Парадигма конституціоналізму, як категорія конституційного права України / Д.М.Белов, Я.І.Ленгер // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 30-31 березня 2013 р. – С. 40-42.
14. Белов Д.М., Парадигма українського конституціоналізму: теоретико-правові засади / Д.М.Белов, Я.І. Ленгер // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Держава і громадянське суспільство: стан та перспективи розвитку» (14 листопада 2013 р.) – Ірпінь. – Національний університет державної податкової служби України – 2013 р. – С. 7-9.
15. Купарашвили, М.Д. Парадигма мышления и системы ценностей / М.Д. Купарашвили // Философские науки. - 2003. - № 8. - С. 94-105.
16. Раянов, Ф.М. Правовая организация общественной жизни: теория и практика / Ф.М. Раянов // Государство и право. - 2004. - № 12. – С. 5-9.
17. Овчинников, А.И. Юридическая герменевтика как правопонимание / А.И. Овчинников // Правоведение. - 2004. - № 4. - С. 160-169.
18. Малахов, В.П. Философия права: учеб. пособие / В.П. Малахов. - М.: Академ. Проект; Екатеринбург: Деловая кн., 2002. - 448 с.
19. Сырых В.М. Логические основания общей теории права: в 2 т. / В.М. Сырых. - 2-е изд., стер. - М.: Юстицинформ, 2004. - Т. 1: Элементный состав. - 528 с. - Т. 2: Логика правового исследования (Как написать диссертацию). - 560 с.
20. Алексеев С.С. Право и правовая система / С.С. Алексеев // Правоведение. - 1980. - № 1. - С. 5-9.
21. Syed Tazkir Inam. Constitutionalism – changing paradigm / Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=1681530>

RELIGIOUS AND LEGAL CONSCIENCE: SOME ASPECTS**Miroslava Gromovchuk***department of
constitutional Law and Comparative Law,
Uzghorod National University*

Today the one important issue is the sense of justice of society. Sense of justice depends on the attitudes and beliefs of people from their relationship to the political events taking place in society. Religious consciousness is one of the oldest forms of social consciousness, as was her main form for almost two millennia.

At least until the Age of Enlightenment in all existing societies, religion served as a foundation for the formation of ideology that defined the existence of a culture. All important areas of society and its institutions more or less marked religious legitimacy. Today they are separated from the church due to the order of society and its culture as a whole, and got the status of independent subsystems. At the same time, and the religion itself has become one of the spheres of social life. Now it co-exists at the level of art, philosophy, science, politics, business and more. According to the differentiation and specialization of society the individual acquires the status of a free, autonomous subject: it is not obliged to accept anything on faith just blindly obey the force of tradition. Before it was an opportunity to voluntarily choose that branch of knowledge, which is available for realization of the prospect of his abilities. A person has right to profess any religion or profess none, limited purely secular activities. It is able to deny their faith in God, believe themselves free-thinker or an atheist [1, p. 481].

Religion gets into all forms of human life, and to some extent, to influence the relationship between people and even the perception of the world. In relation to society, religion serves as a kind of subsystem (complex formation), which can influence the subconscious human nature, behavior and more. Religion and social status in the society which in recent years has grown to play an important role in the promotion and consolidation in the behavior of high morality in the formation of their particular spiritual ideal, which determines the behavior and activities of man in any situation. According to T. Masaryk religion gives man morality, and morality is only part of the religion [2, p. 303].

Y.Ylyn considered the sense of justice as an indissoluble unity of the legal, civil, moral and religious consciousness, which affects the whole human activities. The author noted that "the soul a religious man wake up those noble powers that are necessary for the prosperity of the noble state. The idea of a religious citizen is not only fraught with internal contradictions, but is one of the ideas with which humanity is concerned. Religious citizen connects in your soul the power of true religion with the sense of justice, and in this respect his sense of justice is a mature expression of his religion [3, p. 220].

Religious consciousness (if it is free from religious limitations) binds directly to the person with the highest reality, it assigns to questions about God (wider - transcendent abyss as such), the soul, death and immortality and freedom, personal responsibility and salvation beyond this world [4, p. 18]. The religious sense of justice based on conscience and desire for a fair law, and the right turn is the source of religious morality.

We completely agree with the opinion of S.Zdioruk, which notes that a society that leaves no space for God, usually turns into a society of mass consumption and mass culture, which is preached or simply sit cult of violence, individualism and selfishness, unlimited use of material goods and even people (in relation to the human devoid of humanity, man – it's just a thing, and no more) [1, p. 63].

Came today society feels the need for spiritual cleansing and guidelines theologians at the exit of the complex conditions that are considered hopeless, because the underestimation of the religious factor of the politicians leads to the actual stimulus and ignoring the important springs of both foreign and domestic policy. Understanding and adequate account of the religious factor in politics would make Ukraine a more effective social policy, both domestically and internationally.

Summarizing the above things in it must be said that religion is a necessary factor in the sense of justice of society, as citizens who are religious can not to profess human values, and the influence of religion in the public sense of justice is an essential element of a democratic society.

List of reference links:

1. Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття: Монографія / С. І. Здіорук. – К. : Знання України, 2005. – 552 с.
2. Масарик Т. Г. Добірні думки. – З нагоди 75 літ життя / Т. Г. Масарик. – Прага, 1925. – 468 с.
3. Ильин И. А. Путь духовного обновления. Собрание сочинений в 10 томах / И. А. Ильин. – М. : Русская книга, 1993. Т. 1. – С. 217 – 234.
4. Палінчак М. Трансформація державно-церковних відносин у постсоціалістичному суспільстві на прикладі країн Центральної і Східної Європи): Монографія / М. Палінчак. – Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2013. – 472 с.

SOME ASPECTS OF INTERNATIONAL LAW PRIORITY MENTION IN FOREIGN CONSTITUTIONS

Ihor Zabokrytskyy

*Assistant lecturer of the administrative and informational law department of National University
“Lviv Polytechnic”; Phd researcher of the department of constitutional law and comparative
jurisprudence of Uzhgorod National University*

I.I. Lukashuk believes that as constitutional law is the central part and foundation of every state's legal system, and its rules have the supreme legal force, the interrelation between constitutional and international law has its own characteristics [1]. Specifically, he argues that although international law secures the freedom of choice of its own legal system for every state, it imposes increasingly strict limits on it in the circumstances of the increasing interdependency. So, every state's legal system should correspond to international law and be set up in such way that can ensure the relationships with other countries. Thus, the constitutional law has the main role in determining the relationship between international and national law. We fully agree with these statements, as constitutional law regulates the most important and key relationships that exist in the society and the question of international law priority also belongs to them.

If we use on-line resource *Constitute Project* [2], which helps us to search the Constitutions of various countries with the criteria of “mention of international law”, the reference to international law is contained in the 167 Constitutions in the world, representing the majority and reaffirming the above statements, so let's analyze some of them.

Article 5 of the Constitution of Albania contains provisions that “The Republic of Albania applies international law that is binding upon it” [3]. According to article 3 of the Andorra's Constitution “The universally recognized principles of international public law are incorporated into the legal system of Andorra.”[4]. Article 75 (22) of the Argentina's Constitution states that “The Congress shall have power to approve or reject treaties entered with other nations and with international organizations, and concordats with the Holy See. Treaties and concordats have higher standing than laws”. It is interesting that this article directly includes mention of specific international agreements, such as the American Declaration of the Rights and

Duties of Man; the Universal Declaration of Human Rights; the American Convention on Human Rights; the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights; the International Covenant on Civil and Political Rights and its Optional Protocol; the [International] Convention on the Prevention and Punishment of Genocide; the International Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination; the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women; the Convention Against Torture and other Cruel, Inhumane or Degrading Treatment or Punishment; and the Convention on the Rights of the Child, that have constitutional power and must be understood as complementary of the rights and guarantees recognized [5]. Thus, Argentina's Constitution not only recognizes the priority of international treaties, but although contains the links to the most important of them.

Article 9 of the Constitution of Austria says that "The generally recognized rules of international law are regarded as integral parts of Federal law" [6]. According to article 6 of the Constitution of Republic of Belarus "Belarus recognizes the priority of generally recognized principles of international law and ensure that legislation corresponds them. Republic of Belarus in accordance with international law may voluntarily enter into international formations. It is not allowed to conclude international treaties that contradict to the Constitution." [7]. According to article 3 of the Constitution of Estonia "The state authority shall be exercised solely pursuant to the Constitution and laws which are in conformity therewith. Generally recognized principles and rules of international law are an inseparable part of the Estonian legal system." [8]. Article 25 of the Constitution of German Federal Republic defines the primacy of international law, according to which "The general rules of international law shall be an integral part of federal law. They shall take precedence over the laws and directly create rights and duties for the inhabitants of the federal territory." [9]. We can see an interesting principle in the article 2 of the Constitution of Greece, according to which "Greece, adhering to the generally recognized rules of international law, pursues the strengthening of peace and of justice, and the fostering of friendly relations between peoples and States." [10]. Similar principles are contained in the article 51 of India's Constitution: "The State shall Endeavour to

promote international peace and security, maintain just and honorable relations between nations, foster respect for international law and treaty obligations in the dealings of organized people with one another and encourage settlement of international disputes by arbitration.”[11]. According to article 10 of the Constitution of Italy “The Italian legal system conforms to the generally recognized principles of international law”, and it’s also mentioned that the legal status of foreigners is regulated by law in conformity with international provisions and treaties [12]. According to article 2 of the Constitution of Kenya which is entitled “The Supremacy of Constitution”, “The general rules of international law shall form part of the law of Kenya. Any treaty or convention ratified by Kenya shall form part of the law of Kenya under this Constitution” [13], we can see that such a priority is also mentioned in the Constitutions of African states. Article 9 of the Constitution of Montenegro which defines the legal order, states that “The ratified and published international agreements and generally accepted rules of international law shall make an integral part of the internal legal order, shall have the supremacy over the national legislation and shall be directly applicable when they regulate the relations differently from the internal legislation” [14]. According to article 6 of the Constitution of the Republic of Korea “Treaties duly concluded and promulgated in accordance with the Constitution and the generally recognized rules of international law shall have the same effect as the domestic laws of the Republic of Korea.”[15]. Article 96 of the Constitution of Spain states that “Validly concluded international treaties, once officially published in Spain, shall be part of the internal legal system. Their provisions may only be repealed, amended or suspended in the manner provided for in the treaties themselves or in accordance with the general rules of international law.”[16].

Thus, we can make a conclusion that most Constitutions in the World provides the mention of the priority of international law, which means that it is the question of constitutional importance and interrelation between constitutional and international law is very close. This priority may be described in rather different forms, but the substance remains the same, as all the analyzed Constitutions have no doubt about the existence of such. Very often norms of international law have the constitutional status, become the part of national law and are located at the top of hierarchy of legal

acts, so this constitutional priority indication is practically very useful and corresponds to the general understanding of international law nature.

List of reference links:

1. Лукашук, Игорь Иванович. Международное право. Общая часть : учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И.И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин'т государства и права, Академ. правовой ун'т. — Изд. 3'е, перераб. и доп. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 432 с. — (Серия «Библиотека студента»). — ISBN 5'466'00103'1 (в пер.). [E-source]. — Mode of access: http://biblio.dvags.ru/MarcWeb/Pdf/..%5Cpdf%5CBooksNew%5Cclukashuk_1.pdf
2. Constitute. The world's constitutions to read, search and compare. [E-source]. — Режим доступу: <https://www.constituteproject.org/#/>
3. Constitution of Albania, 1998. [E-source]. — Mode of access: <http://www.osce.org/albania/41888>
4. The constitution of the Principality of Andorra, 1993. [E-source]. — Mode of access: http://www.andorramania.com/constit_gb.htm
5. Constitution of Argentina, 1853 (reinst. 1983, rev. 1994). [E-source]. — Mode of access: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=282508
6. Constitution of Austria, 1920 (reinst. 1945, rev. 2009). [E-source]. — Mode of access: <http://legislationline.org/download/action/download/id/1568/file/9533b7bfafda8e640a82346ab246.pdf>
7. Конституция Республики Беларусь 1994 года. [E-source]. — Mode of access: http://etalonline.by/?type=text®num=V19402875#load_text_none_1_
8. Constitution of the Republic of Estonia, 1992. [E-source]. — Mode of access: <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>
9. Basic Law of the Federal Republic of Germany, 1949 (rev. 2012). [E-source]. — Mode of access: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>
10. The Constitution of Greece, 1975 (rev.2008). [E-source]. — Mode of access: <http://www.hri.org/docs/syntagma/artcl25.html#A2>
11. The Constitution of India, As modified up to the 1st December, 2007. [E-source]. — Mode of access: <http://lawmin.nic.in/coi/coiason29july08.pdf>
12. Constitution of the Italian Republic, 1947. [E-source]. — Mode of access: http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf
13. The Constitution of Kenya, revised edition 2010. [E-source]. — Mode of access: <http://www.kenyaembassy.com/pdfs/The%20Constitution%20of%20Kenya.pdf>
14. The Constitution of Montenegro, 2007. [E-source]. — Mode of access: http://www.comparativeconstitutionsproject.org/files/Montenegro_2007.pdf
15. The Constitution of the Republic of Korea, 1948 (rev. 1987). [E-source]. — Mode of access: http://www.ccourt.go.kr/home/att_file/download/Constitution_of_the_Republic_of_Korea.pdf
16. Constitution of Spain, 1978 (rev. 2011). [E-source]. — Mode of access: http://www.lamoncloa.gob.es/IDIOMAS/9/Espana/LeyFundamental/titulo_tercero.htm

ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ПРАВОВІЙ СПАДЩИНІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Козак Святослав Вікторович

*асистент Центру конституційних ініціатив, студент
Львівського національного університету імені Івана Франка*

На сучасному етапі розвитку української держави конституційно-правова спадщина Андрея Шептицького залишається практично не дослідженою. Державно-правові ідеї Митрополита недостатньо брались до уваги як його сучасниками так і представниками наступних поколінь, чому слугували, як правило, об'єктивні фактори. Натомість, якби його висновки в цій сфері хоча б частково були використані ідеологами національного державотворення України, ми б сьогодні жили у цілком іншій державі. На нашу думку, дане дослідження зроблене дуже пізно, але навіть тепер це дозволить почати шлях до виправлення вказаних помилок та все ж таки визначити ті вектори розвитку, що допоможуть Україні стати в майбутньому правдивою демократичною державою.

Спершу, на нашу думку, потрібно дати відповідь на запитання, чому саме конституційно-правова спадщина Андрея Шептицького є настільки цінною для українського народу. Перша і найголовніша причина – це ідентичність його менталітету нашому. Вона допомогла розвинути саме таку концепцію побудови держави, яка є найбільш пристосованою нашому типу мислення. Йому вдалося заснувати національну конституційно-правову ідеологію, яка ґрунтується на християнських цінностях.

Головний акцент у своїх роботах Митрополит робить на нерозривному зв'язку права, держави та віри. Адже так вже склалося історично, що український народ – боголюбивий народ. Прийняття християнства як релігійна реформа, здійснена Володимиром Великим у 988 році, допомогло консолідувати та зміцнити велику державу – Київську Русь. У подальшому ця віра стала невід'ємним атрибутом кожного українця. Мало хто знає, що навіть Запорізьку січ історики вважають християнською козацькою республікою.

Безрезультатною була атеїстична пропаганда радянської влади, християнство ніяк не можна було стерти з лиця історії України та зі свідомості українців.

На нашу думку, початок зародження українського народу відбувся під час хрещення Русі 988 року, коли різні племена були об'єднані князівською владою. Та об'єднання язичницьких племен у один народ князем Володимиром заклало фундамент нашого типу мислення, не схожого із типом мислення народів інших держав. Протягом віків ця віра тільки укорінювалась у свідомості українців й нагородила нас винятковим менталітетом – любов'ю до праці, любов'ю до ближнього, особливим ставленням до сім'ї та до стосунків між людьми.

Нагороджений унікальним способом мислення, Митрополит Андрей Шептицький, взявши за основу вчення Томи Аквінського, як домінуючої теологічної доктрини в католицькій церкві [1], та вищезазначений зв'язок держави, права і віри, вивів свою концепцію побудови держави, що найбільше підходила, на його думку, бездержавному на той час українському народу. Погляди на державу та право Владики Андрея сягнули далеко на десятиліття вперед і тепер у 21 столітті потроху знаходять своє відображення не тільки у наукових працях всесвітньовідомих вчених-правників (що не завжди ними ж усвідомлюється), а у політичному житті та законодавстві таких країн як США, Німеччина та ін.

Митрополит розглядає правову матерію як двоїсту структуру та розглядає її у двох площинах: у площині права та у площині закону. І що найголовніше він не ототожнює ці два поняття, а навпаки, вказує, що ці два поняття наповнені різним змістом та обсягом. Наприклад, він каже, що «зла воля при власті і при силі, поступаючи навіть легально, допуститься не раз правдивої кривди» [2, с. 514]. Природне право не здатне завдавати «кривди», тому поняття «легальність» тут потрібно трактувати як відповідність саме закону, а не праву.

Митрополит не тільки не зупиняється на цьому, розмежовуючи ці дві категорії, він йде далі, та по-суті оперує поняттям верховенства права. Та його концепція цього принципу не є тотожна концепції розвиненій у західній Європі: «Для збереження природної та правильної свободи громадян керівна влада

встановлює справедливі закони, непротивні Божому праву і загальному добру» [2, с. 133] – пише Андрей Шептицький.

Для того, щоб усвідомити різницю між розумінням Андрея Шептицького та розумінням західноєвропейських науковців, потрібно звернути увагу на саме формулювання даної цитати й використати логіко-семантичний аналіз. Митрополит зазначає, що влада встановлює справедливі закони, але ці справедливі закони одночасно повинні бути непротивні Божому праву. На перший погляд здається, що різниці немає, але проаналізувавши це речення, виходить, що навіть «справедливий» закон може бути противний Божому праву. А все тому, що, розмислюючи про суб'єктивне та об'єктивне, він зазначає, що поняття справедливості можна безмежно розширити, опираючись на цей суб'єктивний фактор. «Справедливе є то, що кому належить, й відповідна до того моральна можливість упоминатися (домогатися) о се і вимагати пошановання сеї можности» [2, с. 402]. Та як він сам же і зазначає «вже само означення цього поняття вказує на безконечно примінення його в життю і які страшні консеквенції є наслідком звихнення тих понять» [2, с. 404]. Наслідком цього може бути зосередження капіталу в одних руках, монополізація виробництва однією особою, їх групою чи навіть державою. При цьому процесі монополізації право одиниці, меншості буде все менше і менше братися до уваги, що переросте у тиранію.

Тому мусить бути якийсь механізм стримування. І ним виступає такий «справедливий закон, що тому і правом часом називається, закон вищий від держави, суспільности, капіталу, всякої армії та сили» [2, с. 402] – Божий закон. У цьому і полягає специфіка розуміння принципу верховенства права Андреєм Шептицьким.

Список використаних джерел:

1. Погляди Андрея Шептицького на владу та державу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.simya.com.ua/articles/45/8114/>
2. Митрополит Андрей Шептицький. Пастирські послання 1899-1914 рр. – Т.1. – Львів: Видавничий відділ «Артос» Фундації «Андрей», 2007. – L+1014 с.

ПРОБЛЕМАТИКА МІСЦЕВИХ РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ

Люлюк Анна Романівна

*асистент Центру конституційних ініціатив, студентка
Львівського національного університету імені Івана Франка*

В основному законі України, що має найвищу юридичну силу – Конституції України (ст. 69), передбачено, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Референдум – важлива форма безпосередньої демократії, що полягає в голосуванні виборців (певної, визначеної законом, групи виборців), шляхом якого приймаються рішення з будь-яких питань державного або самоврядного характеру, за винятком тих, котрі згідно з законом не можуть бути винесені на референдум. Ці рішення – обов’язкові до виконання органами, організаціями і громадянами, щодо яких вони мають імперативний характер [1, с. 264].

Місцевий референдум згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення. Місцеві референдуми та референдуми Автономної Республіки Крим можна об’єднати в один, оскільки останні за територією проведення також мають місцевий характер[2].

Політичне значення інституту референдуму полягає в тому, що з його допомогою громадяни отримують можливість ефективно впливати на формування міської, сільської політики, що її здійснюють органи місцевого самоврядування, а останні в свою чергу мають можливість звіряти свої рішення з думкою населення. Референдум, як одна з її форм, забезпечує міцну легітимацію влади, долає політичне відчуження громадян, підвищує стабільність політичної системи, забезпечуючи суспільний контроль за політичними інститутами і посадовими особами, запобігає зловживанню владою, відриву правлячої еліти від народу.

Проблематика місцевого референдуму набуває все більшої актуальності в контексті змін у правовому полі, яке регламентувало процедуру проведення референдумів в Україні. Особливу увагу необхідно звернути на те, що з втратою чинності Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», був прийнятий лише закон «Про всеукраїнський референдум». Новий ж закон, який би регламентував основні засади та процедуру проведення місцевих референдумів досі не закріплено на законодавчому рівні, хоча розробка проекту цього закону у Верховній Раді триває з 2009 року. Тому на даний момент для регулювання цих питань ми використовуємо лише базовий закон «Про місцеве самоврядування», який, до того ж має безліч посилань на закон про референдум, якого фактично не існує.

Особливого значення місцевий референдум набирає у контексті можливостей контролювати і притягувати до відповідальності представницькі органи місцевої публічної влади. У сучасному українському правовому полі громадяни мають право достроково розпустити місцеві ради чи звільнити з посади голів рад лише через інститут місцевого референдуму. Враховуючи недовіру до цього інституту можна констатувати – відсутність фактичного контролю з боку населення за цими процесами, що є порушенням головних принципів демократичного устрою.

Вважаю необхідним наголосити, що місцевий референдум визначається як «спосіб реалізації влади територіальною громадою з метою здійснення локальної (місцевої) правотворчості й контролю за діями й рішеннями органів і посадових осіб місцевого самоврядування, управління місцевими справами. Це забезпечує верховенство територіальної громади в системі місцевого самоврядування».

Важливим науковим напрямком у контексті проблематики місцевого референдуму є дослідження сутності територіальної громади як вищого джерела влади. Зокрема, однією із перешкод ефективному використанню існуючих механізмів у тому числі і місцевого референдуму є неспроможність і неготовність населення об'єднуватися і сприймати себе як одну спільноту. О. Батанов наголошує на необхідності усвідомлення населенням своїх місцевих,

корпоративних інтересів, «формування повноцінних (реальних) територіальних громад пов'язане з подоланням багатьох негативних наслідків попереднього централізованого керівництва країною [3, с. 78-79].

В Україні також напрацьовано певний досвід з організації та проведення місцевих референдумів. За період з 1991 р. по 2012 р. відбулося 165 місцевих референдумів. Предметом більшості референдумів були питання адміністративно-територіального устрою (близько третини), зміни назв населених пунктів (понад чверть), а також із інституційних питань, переважно щодо створення нових місцевих рад та довіри органам і посадовим особам місцевого самоврядування (приблизно п'ята частина референдумів). Проте, незважаючи на статистику проведення місцевих референдумів, вони не отримали гідного місця в системі безпосереднього самоврядування в Україні і не надають можливості задіяти участь громади в управлінні у повному обсязі.

Особливої гостроти проблематика референдуму набуває і з урахуванням важливості цього інституту як ключового механізму притягнення до політичної відповідальності представницьких органів місцевого самоврядування. Представники територіальної громади можуть притягнути до політичної відповідальності раду, її голову шляхом дострокового припинення діяльності керуючись Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» ст. 78, 79. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті ради, а також повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму. Проте законодавчо головними суб'єктами ініціювання референдуму з такого порядку денного є самі ймовірні об'єкти обговорення. Питання про дострокове припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті ради, за рішенням місцевого референдуму може бути порушене сільським, селищним, міським головою, а також не менш як однією десятою частиною громадян. Рішення про проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови приймається сільською, селищною, міською радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як однієї

десятої частини громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу [4].

Основною проблемою, яка стояла на заваді впровадженню рішень, прийнятих під час місцевих референдумів, була їх формальна обов'язковість для виконання органами місцевого самоврядування. Законодавча норма, яка надавала вищу юридичну силу рішенням прийнятих на референдумах стосовно рішень місцевих рад, діяла лише на папері. Сама процедура ініціювання референдумів у більшості випадків на практиці залежала від згоди органів місцевої влади, що фактично призводило до неможливості проведення референдумів предметом, яких був би розпуск ради чи висловлення недовіри голові ради.

Отже, враховуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що місцевий референдум в Україні буде ефективним лише у тому випадку, якщо він буде правильно зрозумілий і підтриманий широкими верствами населення; буде мати при рішенні політичних і інших питань чітко виражену мету; і, нарешті, якщо будуть створені всі необхідні організаційно-технічні та інші умови для підготовки і проведення всенародних опитувань.

Список використаних джерел:

1. Ластовка О.А. Організація та проведення місцевих референдумів в Україні / О.А. Ластовка // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 264 – 267. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10loarvu.pdf>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170 (зі змінами).
3. Батанов О.В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: монографія / О.В. Батанов; за заг. ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Ін Юре, 2003. – 512 с.
4. Доля І.М. Ефективність місцевого референдуму як механізму політичної відповідальності місцевої влад / І.М. Доля // ГРАНІ. ПОЛІТОЛОГІЯ. – 2013. – № 10. – С. 30 – 35.

ФУНКЦІЇ ОФІЦІЙНОЇ НАЗВИ ДЕРЖАВИ

Стецюк Христина Петрівна

*аспірант кафедри конституційного права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Держава, як продукт суспільного розвитку, є складним соціальним явищем, тісно пов'язаним і багато у чому залежним від економічного, політичного та культурного розвитку суспільства. У зв'язку з цим, як відомо, у правознавстві існують найрізноманітніші підходи щодо визначення сутності та змісту держави. Однак, у всіх без виключення випадках, до її обов'язкових атрибутів відносять офіційне найменування (назву) останньої. Адже, без власної назви не існувало і не існує сьогодні жодного самостійного державного утворення, а тим більше - жодної держави як такої. Вважається, що сама поява держави, автоматично передбачає і появу того чи іншого її офіційного найменування [1, с.77]. В той же самий час, офіційна назва держави, як і будь який інша ознака (атрибут) її суверенітету, має своє змістовне навантаження, структуру (внутрішню будову) і т.д. [2, с.124] та виконує певні суспільні завдання (функції) [3, с.151].

Виходячи із загально-методологічного (т.з. розширеного) розуміння поняття «функцій» у правознавстві, в т.ч. і в теорії конституційного права як «основних напрямків діяльності, які виражають суть і призначення того чи іншого явища, його роль та місце в суспільстві, як певних видів впливу на суспільні відносини» [5, с.313]), під функціями офіційної назви держави в найбільш загальному варіанті можна було б розуміти основні напрямки діяльності останньої та суспільно-політичне призначення інституту офіційної назви. Звідси, таких ймовірних «направків діяльності» інституту офіційної назви держави (її функцій) можна виділити декілька. А саме, представницький або репрезентаційний напрямок (місце та роль даного інституту у взаємовідносини з іноземними державами, умовний рівень "держава-держава"), політичний напрямок (рівень "держава-громадянин") та ідеологічний напрямок (в т.ч. і його виховний сегмент) (рівень "держава-особа").

Так, присутність (наявність) напису офіційної назви держави на прикордонних переходах, на прикордонних стовпах засвідчує державну належність даної території. Подібну функцію виконує напис офіційної назви на будинках дипломатичних та консульських установ. Репрезентаційна функція офіційної назви держави проявляється, наприклад, у написах на таблицях національних збірних на Олімпійських та інших міжнародних спортивних іграх, міжнародних симпозіумах та нарадах, наукових конференціях тощо. Особливої гостроти у виконанні офіційною назвою держави своєї репрезентаційної функції додає той факт, що ще й досі існують т.з. держави «розділених народів» – Корейська Народно-Демократична Республіка (КНДР) і Республіка Корея [6, с.281]. Подібна ситуація на європейському континенті існувала до 1990 року – Німецька Демократична Республіка (НДР) і Федеративна республіка Німеччина (ФРН). Зрозуміло, що в таких ситуаціях, офіційні назви цих держав («держав розділених народів»), подібно до їх державних символів, мимоволі стають заручниками жорсткого політико-ідеологічного протистояння не тільки своїх держав, а й протилежних політико-правових систем загалом.

В той же самий час, наявність напису офіційної назви держави на загальногромадянських паспортах, на інших документах, що посвідчують особу, на документах про народження, освіту, одруження, смерть, - говорить про дещо іншу функцію офіційної назви держави. Крім того, не варто забувати, що в переважній більшості випадків іменем держави (а саме – відтворюючи її офіційну назву) виносяться рішення судів. В цьому випадку, напевно, можна більше говорити про політичну функцію інституту офіційної назви держави. Так, відповідно до частини п'ятої статті 124 Конституції України «судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України» [7]. Останнє, в буквальному розумінні фактично означає те, що тільки ті судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України, які були «ухвалені судами іменем України». Саме тому, відповідними нормами Цивільного процесуального кодексу України (ч.1 ст.209), Господарського процесуального кодексу України (ч.1 ст.84), Кодексу

адміністративного судочинства України (ч.1 ст.160) та Кримінального процесуального кодексу України (ст.371) чітко передбачено припис ухвалення судового рішення іменем України.

Ідеологічна (виховна) функція назви держави (в т.ч. і її офіційного варіанту) може проявляється, насамперед, у потенційних можливостях бути належним елементом системи виховання молодого покоління громадян в дусі поваги та любові до Батьківщини, до її історії, в дусі відданості загальнолюдським демократичним цінностям та ідеалам. В цьому випадку, надзвичайно важливого значення набуває присутність в структурі офіційної назви не тільки індивілізуючого елементу, але й т.з. доповнюючих сегментів. Особливо це стосується засад республіканізму. Прикладом, як на наш погляд, вдалого викладу ще на рівні конституційних норм сутності офіційної назви держави (потенційно здатної до належного виконання своєї виховної функції), є чинна Конституція Республіки Польщі (1997 р.). Серед її положень міститься припис про те, що «Республіка Польща є спільним благом всіх громадян», що вона «є правовою демократичною державою, яка втілює в життя засади соціальної справедливості» (ст.ст.1 та 2) [8, с. 173].

Список використаних джерел:

1. *Стахів М.* Зміна назви держави як вислід розвитку держави [Текст] / М.М.Стахів // *Вибори і демократія.* – 2008. - № 2 (16). – С.76-80.
2. *Белкин А.А.* Официальное название государства (фрагмент лекции) [Текст] / А.А.Белкин // *Правоведение.* 1995. №3.- С.118-138.
3. *Стецюк П.Б.* Офіційна назва держави: конституційно-правова характеристика [Текст]/ П.Б.Стецюк // *Правова держава.* - К., 2004. - Вип. 24.- С.147-154.
4. *Юридична енциклопедія:* В 6 т. [Текст] / Редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: „Укр.енцикл.” – Т.6: Т-Я.- 2004. – 768 с.
5. *Андреева Г.Н.* Конституционное право зарубежных стран: Учебное пособие С.281.[Текст]/ Г.Н.Андреева/. –М.:Изд-во Эксмо, 2005. – 656 с.
7. Конституція України: [Текст]: офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 1 лютого 2011р.]. - К.: Мін-во юстиції України, 2012. – 78 с.
8. Конституції зарубіжних країн: Навчальний посібник/За аг.ред В.О.Серьогіна: [Текст]/ В.О.Серьогін, Ю.М.Коломієць, О.В.Марцеляк та ін./ - Харків: Видавництво «ФІНН», 2009.- 947 с.

**РОЗДІЛ 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА
УКРАЇНИ: ПОВЕРНЕННЯ ДО МИНУЛИХ ПОЗИЦІЙ ЧИ КРОК У
ЄВРОПЕЙСЬКЕ МАЙБУТНЄ**

Кобрин Володимир Степанович

*координатор наукового напрямку Центру конституційних ініціатив, адвокат,
асистент кафедри Основ права України Львівського національного університету
імені Івана Франка*

Події останніх місяців в Україні сколихнули усю не тільки європейську, але й світову спільноту. Український народ вкотре довів свою безмежну любов до Батьківщини, до рідної землі та зумів, хоч і дуже дорогою ціною – понад сто людських життів здолати ще донедавна здавалося б твердий та непорушний режим екс-Президента України В. Януковича.

Зловживання владними повноваженнями, до того ж нелегітимно привласненими, приречило антиконституційну модель влади на системну кризу. Її кульмінацією став широкий всеукраїнський протестний рух, викликаний свавільним рішенням Президента не підписувати Угоди про асоціацію з ЄС [1]. Довгі три місяці протистоянь з одного боку Президента та його оточення, з другого – представниками громадянського суспільства та опозицією досягли точки кипіння наприкінці лютого 2014 року. Тільки після страшних смертей протестувальників на Майдані Незалежності від куль снайперів Президент України під тиском світової громадськості погодився піти на компроміс з представниками опозиції. Одним із пунктів врегулювання кризи у підписаному між сторонами договорі було повернення до Конституції України 2004 року. На жаль Президент України, який втік з держави своїх домовленостей не виконав. В такій ситуації український парламент – Верховна Рада України взяла на себе відповідальність за стан справ в державі.

В конституційній площині цей страшний, братовбивчий політичний конфлікт завершився історичним прийняттям Верховною Радою України постанови про самоусунення Президента України В. Януковича [2] та Закону

України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» [3]. З цього моменту Україна повернулася до редакції Конституції України 2004 р., яка за характером повноважень центральних органів державної влади перетворила Україна знову на змішану парламентсько-президентську республіку.

Можна по-різному ставитися до положень відновленої Конституції, а їх є за, що критикувати, потрібно сказати, що у ситуації яка склалася на той час це був єдино-правильний, хоча і доволі запізнений крок з боку найвищого представницького органу держави – Верховної Ради України.

Що ж ми маємо на сьогодні? Відновлені положення Конституції України редакції 2004 р. як вже зазначалося повертають нас в модель парламентсько-президентської республіки з доволі сильними як Президентом України так і Прем'єр-міністром України. Власне останній по-суті «де-факто» стає главою виконавчої влади і за підтримки коаліції народних депутатів Верховної Ради України, які призначають склад Кабінету Міністрів України керує виконавчою гілкою влади.

Прем'єр-міністр України отримує «волю» від Президента України і стає «залежним» виключно від парламенту – Верховної Ради України. Як показує досвід функціонування реформи 2004 р. такий стан справ неодмінно, з часом, призведе до конфлікту між найвищими інститутами влади. Новообраний Президент України захоче хоч якимось чином впливати на політику не тільки в оборонній та зовнішньополітичній сферах, а і в економічній, фінансовій, паливно-енергетичній, аграрній та інших. А такого впливу за умови існування такої Конституції України не буде.

Закладає відновлена «конституційна реформа» 2004 р. і конфлікт між Президентом і Прем'єр-міністром України в можливостях реального впливу на регіони та регіональну політику. Так Президент призначатиме голів місцевих державних адміністрацій, які підпорядковуватимуться, крім гаранта Української держави також і Кабінету Міністрів України та його керівнику – Прем'єр-міністру. Звичайно є сподівання, що нова влада, як вона і обіцяла, ліквідує місцеві державні адміністрації та створить на їх базі виконавчі

комітети відповідних районних та обласних рад. Але якщо цього не станеться, то глави таких адміністрацій, залежні в кадровому питанні від Президента України можуть ігнорувати будь-які вимоги з боку українського уряду та його голови, а тим самим підривати роботу єдиної системи органів виконавчої влади в Україні.

Ще одна небезпека відновленої реформи це статус Міністра оборони та Міністра закордонних справ України, які за процедурою призначення та відповідальності «де-факто» прирівнюються до Прем'єр-міністра України. Більше того можлива ситуація, коли ці два міністри, можуть представляти кардинально інші політичні погляди ніж увесь інший склад Кабінету Міністрів України.

Незважаючи на вищенаведені зауваження Прем'єр-міністр України стає все-таки основною фігурою суспільно-політичного життя держави та відтісняє з цього місця Президента України. Останній ж не стає «англійською королевою», а втративши певний вплив на формування та контролювання виконавчої гілки влади залишається в статусі загальнонаціонального представницького органу з достатніми повноваженнями. Правда деякі з них в таких умовах досить складно реалізувати. Також Президент України в таких «конституційних параметрах» може діяти по принципу «сам не можу зробити та іншим цього не дам». Як показує практика функціонування «конституційної реформи» 2004 року Президент може всіляко заважати Прем'єр-міністру України реалізовувати політику в різних сферах суспільного життя через зупинення дії Постанов Кабінету Міністрів України, указів Президента затверджених Радою національної безпеки і оборони України, конституційних подань до Конституційного Суду України тощо.

Створена в результаті конституційної реформи 2004 року прем'єр-президентська модель із широкими повноваженнями парламенту виявилась недієздатною, адже інституціональний алгоритм розподілу функцій і повноважень виконавчої та законодавчої гілок влади заклав між ними істотні протиріччя та призвів до дисбалансу політичної системи країни. Зміщення центру її тяжіння до Верховної Ради призвело до загострення політичного

протистояння в країні. Це є причиною того, що історико-культурні відмінності між Сходом і Заходом України відтворювалися в політичних практиках і використовувалися у боротьбі за голоси виборців. В умовах сегментованого суспільства однопалатний парламент, який формувався на засадах пропорційної системи із «закритими» списками, виявився непридатним до виконання власних функцій через постійні протиріччя [4, с. 39].

На думку проф. М. Козюбри зараз часто лунають заклики про перехід до парламентської республіки. Однак коли в Європі говорять про панування парламенту, йдеться про його панування над виконавчою владою, а не про перебирання всіх можливих функцій. Поки що наш парламент не готовий грати першу скрипку в багатоголосі державної влади. Парламентська форма ефективна тоді, коли в державі є традиції, ідеологічні партії, розвинена судова влада тощо. За відсутності цих умов вона вироджується в міністеріалізм – коли панує не парламент, а уряд [5, с. 52].

Звідси мусимо констатувати, що завдання нової конституційної реформи все таки чітко визначити конституційно-правовий статус Прем'єр-міністра України, а не перетворити його на «завуальованого Президента» з широкими повноваженнями та мінімальною парламентською відповідальністю. Тут без сумніву цікавими є думки та напрацювання членів Конституційної Асамблеї, які вважають, що Україні потрібно спробувати модель парламентсько-президентської форми правління, але з двопалатним парламентом, де питання економіки та відповідальності уряду покласти на нижню палату, а питання державної безпеки, оборони, зовнішньої політики, бюджету тощо на верхню. В такій моделі взаємозв'язки зав'язуються на рівні «нижня палата парламенту – уряд та Прем'єр-міністр України» та «верхня палата парламенту – Президент України». Вважаємо, що варто в майбутньому спробувати таку модель, яка до речі функціонує у деяких розвинених державах світу.

В цій ситуації для України є два шляхи. Перший – це поступове вдосконалення органів публічної влади в умовах змішаної форми правління, другий – реформування системи влади, шляхом внесення змін до Конституції

України, з поступовим перетворенням її із змішаної форми правління на чисто парламентську форму правління.

На наше переконання кращим є перший варіант, який передбачає реформування системи влади в умовах змішаної республіки, адже українське суспільство ще не готове сприйняти чисту парламентську форму правління, за якої основну відповідальність за стан справ в країні несе парламент та сформований ним уряд.

Сьогодні вивчаючи та спираючись на досвід провідних країн Європейського Союзу, а саме Французької Республіки, Республіки Польща, Італійської Республіки ми повинні зрозуміти, що сильний Прем'єр-міністр України як противага в першу чергу Президенту України це «ключ» до якісно нової та продуктивнішої роботи всієї системи органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Василенко В. Порядок без демократії – це диктатура / В. Василенко. – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/101765>
2. Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» від 22 лютого 2014 // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 11. – Ст. 158.
3. Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 11. – Ст. 143.
4. Проблеми конституційного транзиту в Україні / С.О. Янішевський, О.А. Фісун та ін.; за ред. В.М. Яблонського, С.О. Янішевського. – К. : НІСД, 2011. – 52 с.
5. Козюбра М. Витяг із виступів доповідачів на Громадянському форумі «Конституційна реформа: погляд у громадянське суспільство» / М. Козюбра // Часопис ПАРЛАМЕНТ. – 2007. – № 1. – С. 51 – 59.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОЗАХИСНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Корнієнко Петро Сергійович

*к.ю.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
помічник проректора Національної академії статистики, обліку та аудиту*

Осмислення значення проголошення незалежності України для українського народу неможливе без з'ясування ролі і участі української держави в житті кожної людини і кожного громадянина. Ця роль найчіткіше може бути визначена через аналіз питання забезпечення державою прав і свобод людини.

Відповідно до ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Поширеним в науковому середовищі є визначення, що забезпечення державою прав і свобод людини – це створення державою умов для їх здійснення [2]. Визначаючи, у зв'язку з цим, одне з понять правозахисної діяльності, можна ствердити, що вона є діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, колективних та одноособових суб'єктів громадянського суспільства з недопущення порушень прав і свобод людини і громадянина (юридичних осіб), а також з відновлення порушеного правомірного стану у цій сфері.

Проте, питання взаємовідносин держави та людини є практично невичерпним джерелом для досліджень та наукових пошуків. Реалізація конституційних прав та свобод людини і громадянина – головний критерій демократичності держави та є основним юридичним обов'язком держави.

Аналізуючи наведену проблематику, важливо усвідомлювати, що держава у своєму ставленні до особи виступає не лише від імені суспільства, але й від свого імені, як самостійний та відповідальний учасник таких відносин [3, 28]. У взаємовідносинах з громадянином держава не обмежується юридичною фіксацією прав громадян. Проголошуючи права та свободи особи,

держава покладає на себе юридичні та моральні зобов'язання гарантувати ці права не тільки правовими, але й організаційними засобами. А оскільки людина з її інтересами та потребами проголошується головною цінністю, то забезпеченню її прав та свобод має бути підпорядковане суспільне виробництво, культурно–виховна та ідеологічна діяльність держави, усіх ланок державного апарату, усіх посадових осіб [4, 59].

Визнаючи права та свободи людини і громадянина, держава тим самим бере на себе обов'язок утворювати усі умови та можливості для реального здійснення їх на практиці. Правам та свободам особи кореспондують відповідні обов'язки держави. Ці обов'язки знаходять свій вияв у вигляді зафіксованих у законі гарантій, тобто умов та засобів, які утворює та надає держава громадянам для здійснення ними своїх основних прав [5, 25].

У кожній демократичній державі права і свободи людини і громадянина забезпечуються за допомогою системи відповідних державних гарантій. Проте навіть за наявності відповідної світовим стандартам правової системи, їхня реалізація може і не відбутися, якщо органами державної влади не здійснюватиметься спеціальна організаційна робота із забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Це загальна та неодмінна умова реальності прав і свобод, всієї системи їхніх гарантій.

Найважливішою організаційно–правовою гарантією реалізації прав людини є конституційний лад України, заснований на неухильному дотриманні Конституції та законів України. Також, систему організаційно–правових гарантій прав особи становлять Українська держава, Верховна Рада України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади; Конституційний Суд України; суди загальної юрисдикції; органи прокуратури; адвокатура; органи нотаріату; органи та посадові особи місцевого самоврядування; політичні партії та громадські організації; міжнародні організації тощо.

Основним та загальним організаційним гарантом конституційних прав людини і громадянина є Українська держава в цілому. Спільність інтересів держави та людини і громадянина, подальше підвищення їхньої соціальної

активності у процесі будівництва громадянського суспільства та демократичної, соціальної, правової держави, знаходять свій вияв у широкому колі демократичних прав та свобод.

Роль держави як головного гаранту конституційних прав людини і громадянина впливає з багатьох статей Конституції. Центральне місце в системі організаційно–правових гарантій конституційних прав людини і громадянина займають органи та посадові особи державної влади. Пріоритетну роль серед органів державної влади, до компетенції яких входить забезпечення гарантій конституційних прав людини і громадянина в Україні, відіграє Верховна Рада України.

Відповідно до статті 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Таким чином якісне здійснення державою законодавчої функції є неодмінною передумовою реальної дії верховенства права. Стаття 75 Конституції закріплює, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України.

Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи [6].

Перелік, конкретно визначених в Конституції, повноважень Верховної Ради України, що стосуються забезпечення конституційних прав людини і громадянина, достатньо обширний. Передусім, це комплекс повноважень, які спрямовані на реалізацію законодавчої функції. Проте значення цього органу для забезпечення конституційних прав людини і громадянина визначається не тільки номенклатурним переліком спеціальних повноважень, а, в першу чергу, високим статусом єдиного законодавчого органу влади, що визначає та спрямовує загальну політику України.

Про наявність у Верховної Ради України безпосередніх функцій у правозахисній сфері свідчать повноваження, що наведені нижче. Як відомо та передбачено ст. 92 Конституції, виключно законами України визначаються: права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства; права корінних народів і національних меншин; основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; екологічної безпеки; судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури; засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. Законом України оголошується амністія.

До тих повноважень, що безпосередньо стосуються захисту прав людини, поряд з іншими, відповідно до ст. 85 Конституції, можна віднести: внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції; призначення на посаду та звільнення з посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; заслуховування його щорічних доповідей про стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні; затвердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів

України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України; надання згоди на призначення Президентом України на посаду Генерального прокурора України; висловлення недовіри Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади; призначення третини складу Конституційного Суду України; обрання суддів безстроково.

Отже, Верховна Рада України є основною організаційно-правовою гарантією конституційних прав людини і громадянина. Нове законодавче та політичне позиціонування цього органу наповнює впевненістю в завтрашньому дні, хоча й залишає місце для тривоги, що інтереси окремих політичних сил можуть, все ж таки, взяти гору над державницькою позицією, яку повинен сповідувати єдиний консолідований та міцний парламент, що є самодостатнім уособленням законодавчої гілки влади в Україні. Наука конституційного права, в цій ситуації, має підтримати парламент у здійсненні ним правозахисної діяльності, послужити важливій справі реального становлення Верховної Ради України дієвою гарантією виборених українським народом прав і свобод для кожного.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 2006 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. № 30. - ст. 141.
2. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина / П.М. Рабінович, М.І. Хавронюк. Навч. посіб. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.
3. Мальцев Г.В. Социалистическое право и свобода личности. (Теоретические вопросы) / Г.В. Мальцев. – М.: Юрид. лит-ра, 1968. – 143 с.
4. Лукашева Е.А. Правовое государство и обеспечение прав человека // Права человека: проблемы и перспективы / Отв. ред. Е.А. Лукашева. – М., 1990. – С. 39-64.
5. Воеводин Л.Д. Конституционные права и обязанности советских граждан / Л.Д. Воеводин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 300 с.
6. Рішення КСУ від 2 листопада 2004 року N 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 5.

ПРОБЛЕМИ МЕЖ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Павленко Ірина Олександрівна

*асистент Центру конституційних ініціатив, студентка
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Поняття «компетенції» державного органу є дуже дискусійним і не однозначним питанням і, зокрема, це впливає з множинності поглядів на визначення самого терміну «компетенція». Так, наприклад, Б.М. Лазарєв розкриває це поняття через обов'язок (перед державою) і право (по відношенню до об'єктів управління) здійснювати певні завдання та функції. Подібної думки дотримується С.С. Алексєєв, який вважає, що своєрідність компетенції державного органу полягає в тому, що права і обов'язки, що становлять компетенцію, розподіляються між підрозділами державного органу й посадовими особами, в компетенції владні права тісно пов'язані з обов'язками [1, с. 152].

Найпоширенішим визначення «компетенції» в юридичній науці є розуміння її як сукупності владних повноважень та предметів відання [2, с. 56]. Як зазначає К.Ф. Шеремет, предмети відання органу є найбільш стабільним елементом компетенції, являють собою постійну базу компетенції.

Важливим питанням у визначені компетенції державного органу є встановлення її меж, які є прямим втіленням принципу стримувань і противаг. В першу чергу, це стосується визначення меж законодавчого органу – парламенту і взаємозв'язку цього органу з іншими органами влади. Тому, що парламент – це найвищий представницький та законодавчий орган влади, що представляє суверенітет народу і є єдиним уповноваженим суб'єктом приймати закони від імені народу; це найважливіший інститут легітимної державної влади, форма забезпечення політичної гласності та відкритої політичної полеміки [3].

Розглядаючи проблему меж компетенції парламенту, варто її розглянути на прикладі Верховної Ради України. Так, як Верховна Рада України, як і інший державний орган у зв'язку з певними обставинами може порушити певні з правові норми і вийти за межі своєї компетенції. В даних випадках ми можемо

говорити про це в двох аспектах: – вихід за межі компетенції зумовлений політичною необхідністю; – вихід за межі компетенції, результатом його може бути зловживання, що зумовлено «некомпетентністю» органу чи його прямого умислу на зловживання своїми повноваженнями або привласнення повноважень інших органів влади.

Так, втілення першого аспекту є прийняття Постанови Верховної Ради України «Про взяття політичної відповідальності за ситуацію в Україні», де зазначено що Голові Верховної Ради України до формування коаліційного Уряду надано повноваження координувати та спрямовувати роботу Кабінету Міністрів України [4].

Відповідно до положень Конституції України у разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110, 111 Конституції виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України.

В даному випадку, якщо розглядати цю ситуацію абстрагувавшись від політичної ситуації в державі, має місце відхилення від закону. Зокрема, йдеться про поєднання повноважень глави парламенту як законодавчої влади, президента як глави держави та прем'єр-міністра як глави виконавчої влади. А це порушує встановлений в Конституції України принцип поділу влади на три гілки і похідного від нього принципу стримувань і противаг. акож є проблемним той момент що порушуються не тільки норми-принципи, а норми, що стосуються суміщення службової діяльності.

Відповідно до частини 2 статті 7 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»[5], члени Кабінету Міністрів України не мають права суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, крім викладацької, наукової та творчої у позаробочий час, входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо несумісності посади члена Кабінету Міністрів України з іншими видами діяльності, такий член Кабінету Міністрів

України у двадцятиденний строк з дня виникнення цих обставин припиняє таку діяльність або подає особисту заяву про відставку.

В даному випадку має місце суміщення посади в апараті законодавчої влади, тобто у Верховній Раді України і у виконавчій владі. Це питання регламентується частиною 3 цієї статті, де безпосередньо вказано, що у разі внесення на розгляд Верховної Ради України подання щодо призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України особи, яка є народним депутатом України, до подання додається особиста заява народного депутата України про дострокове припинення ним депутатських повноважень у разі призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України. Питання про дострокове припинення повноважень народного депутата України розглядається невідкладно Верховною Радою України на тому ж пленарному засіданні після призначення його членом Кабінету Міністрів України.

Отже, можна зробити висновок що в даному випадку, прийнявши цю постанову, парламент вийшов за межі своєї компетенції, проте це було зумовлено суспільною і державною необхідністю. Тому хоч це рішення можна з чисто юридичною точки зору вважати нелегальним, проте з погляду забезпечення основоположних засад держави це рішення є легітимним, і отже, правильним.

Щодо другого аспекту виходу парламенту за межі своєї компетенції, результатом якого може бути зловживання або через політичну заангажованість, то такі випадки набагато частіше трапляються в сучасному державотворчому і законотворчому процесах.

Так, прикладом можуть слугувати прийняття Верховною Радою України славнозвісних «диктаторських» законів 16 січня 2014 року. Зокрема, це стосується порушень з питань прийняття Держаного Бюджету України (ч.3.ст.154 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України»); «узаконення» законопроектів здійснювалося у ручному режимі без обговорення. Жоден із документів не дискутувався за однією з двох обов'язкових і єдино можливих для законного прийняття рішення парламентом процедур: повне або скорочене обговорення (ст. 31, 32 Закон України «Про

Регламент Верховної Ради України»); включенням законопроекту № 3879 («Про судоустрій і статус суддів та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян») до порядку денного та моментом голосування за основу і в цілому минуло 39 секунд і його остаточне прийняття одразу після першого читання (ч. 4 статті 102 Регламенту Верховної Ради); подача чотирьох законопроектів, зокрема «Про судоустрій і статус суддів та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян», «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України», «Про внесення зміни до статті 197 Податкового кодексу України щодо звільнення від обкладення податком на додану вартість операцій із ввезення на митну територію України природного газу», «Про внесення змін до Закону України про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань», які не розглядалися в комітетах парламенту і не проходили обов'язкової експертизи і не отримали висновків (пункту 2 статті 103 Регламенту Верховної Ради); «узаконення» всіх розглянутих законопроектів відбувалося шляхом підняття рук (п. 2, ст. 37 Регламенту Верховної Ради передбачає процедуру голосування шляхом підняття руки лише у випадку відсутності технічної можливості голосування за допомогою електронної системи), однак технічні обмеження для здійснення цієї процедури відповідно до закону були відсутні. В даному випадку, народні депутати вийшли за межі своєї компетенції із грубими порушеннями закону.

Узагальнивши, варто зазначити що компетенція такого органу як парламент повинна бути чітко визначена, оскільки саме цей орган державної влади творить закони, по яких живе держава і суспільство. Встановлення цих меж компетенції у нормах матеріального і процесуального права є недостатнім, оскільки важливу роль відіграє і правова свідомість самих парламентаріїв.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Общая теория права / С.С. Алексеев. Т. II. – М.: Юридическая литература, 1982. – 354 с.
2. Тихомиров Ю.А. Теория компетенции / Ю.А. Тихомиров. – М.: Изд. г-на Тихомирова М.Ю., 2001. – 355 с.
3. Крестовська Н.М. Теорія держави і права : Елементарний курс / Н.М. Крестовська,

Л.Г. Матвеева. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. – 432 с.

4. Постанова Верховної Ради України «Про взяття політичної відповідальності за ситуацію в Україні» від 22 лютого 2014 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 11, ст.154.

5. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 13, ст. 222.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ І НЕДОЛІКІВ ІНСТИТУТУ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ПРАКТИЦІ СУЧАСНИХ КРАЇН

Панасюк Катерина Тарасівна

*асистент Центру конституційних ініціатив, студентка
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Становлення суду присяжних завжди відбувається в умовах гострої полеміки його прихильників і супротивників. Якщо прихильники введення суду присяжних наводять теоретичні аргументи, нагадуючи, для вирішення яких проблем він вводиться [1, с. 10], то противники наводять реальні факти помилкових рішень суду присяжних. Такими фактами є в основному велика кількість виправдувальних вердиктів присяжних [2].

Крім того, діяльність суду присяжних породжує безліч загально соціальних проблем. Саме нерозв'язаність багатьох організаційних і процедурних питань, що іноді вимагають законодавчих рішень, породжує у суспільстві дискусії про неприйнятність цього інституту, його безцільність [3, с. 182].

На жаль, суспільство не залучено до обговорення проблем суду присяжних. І, хоча, на перший погляд суспільству ніби байдуже, який у нього суд, але, як показує практика діяльності судів присяжних, кількість клопотань обвинувачених про розгляд їх справ судом присяжних з кожним роком зростає [4].

Цікавим з сучасних позицій є спір про неможливість існування суду присяжних у Російській імперії. Так, В. Фукс зазначав, що ця революційно-демократична форма суду несумісна з існуючою в Росії формою правління [5, с. 320]. Йому заперечував М.П. Чубинський, вважаючи, що цей довід спростовується благополучним існуванням суду присяжних протягом уже багатьох років в англійській, австрійській, іспанській, німецькій та інших монархіях. Тим більше, що суд присяжних «був зустрінутий з палким співчуттям представниками науки і періодичної преси і потім дуже швидко здобув величезну популярність серед російського суспільства».

У малограмотних країнах, народи яких мали вкрай слабке уявлення про правову культуру, це було чудом, у яке багато хто не вірив. Пророкували

розвал правосуддя, велику кількість жорстоких, некомпетентних вироків, утрату довіри народу до суду [6, с. 120]. Ці прогнози не виправдалися. Суд присяжних посів гідне місце в європейському суспільному житті.

Висловлені в сучасній літературі погляди про суд присяжних можна звести до двох груп. До першої групи можна включити критичні дискусії, що стосуються здебільшого психологічного, соціологічного і морально-етичного аспектів суду присяжних. Ставилася під сумнів можливість присяжних розв'язати питання про винність підсудного через їх непрофесіоналізм, неспроможність належним чином оцінити докази, досліджувані в суді, залежність присяжних від соціальних та ідеологічних стереотипів суспільства, вороже настроєного до будь-якого підсудного [7].

До другої групи дискусійних питань належать: відсутність правових традицій та низький рівень правосвідомості членів суспільства, які потенційно можуть бути присяжними, різка соціально-економічна диференціація усередині соціуму; низький рівень економічного розвитку суспільства і держави [8].

Деякі науковці критикують суд присяжних як «відживаючий інститут англосаксонського прецедентного права», не властивий країнам континентальної правової системи внаслідок культурного фундаменту, що склався, і традицій права.

З цією думкою важко погодитися. В країнах з розвинутим змагальним процесом суд присяжних є не єдиною або переважною формою, а інститутом, що визначає систему правосуддя в цілому, задаючи якість і гарантуючи громадянам право на їх справи присяжними при відповідній підсудності. Порівняльні дослідження і справді свідчать, що в країнах континентального права, наприклад в Росії, значно зменшилася кількість справ, які розглядаються за участі присяжних. Але це аж ніяк не свідчить про зменшення його ролі. У країнах з розвинутим змагальним процесом суд присяжних оцінюється не як переважаючий суд, а як інститут, що гарантує кожному право на розгляд його справи присяжними при дотриманні підсудності.

Критика ж, якої у цих країнах часом зазнає суд присяжних, скоріше свідчить про розвиненість громадянського суспільства і про силу судової влади, ніж ставить під сумнів саме існування цього інституту.

На думку У. Бернема, критичні зауваження «щодо суду присяжних... або спрямовані проти відносної неефективності і високої вартості процесів за участю присяжних, або ставлять під сумнів здатність присяжних – групи аматорів – приймати належні рішення у справах» [9].

Дійсно, судові процеси за участю присяжних забирають більше часу, ніж процеси, проведені суддями. Багато часу вимагає чітке застосування правил щодо доказів. Як обвинувач, так і захисник повинні бути переконані, що присяжні повністю розуміють суть справи, яка розглядається, їм доводиться виступати більш докладно. Присяжні не мають професійної підготовки «слухачів», як, наприклад, судді, тому втомлюються частіше і виникає необхідність у перервах.

Слід також зазначити, що процес прийняття рішень присяжними триває довше. У результаті одного з досліджень судів міста Неаполя, в Італії підраховано, що процес суду присяжних потребував приблизно на 40% більше часу, ніж процес, проведений суддями. І хоча втрата ефективності видається великою, необхідно нагадати, що понад 90% справ, за якими починаються розслідування, взагалі не потрапляють до суду присяжних у зв'язку з досудовим врегулюванням справи або її вирішенням у порядку спрощеного судочинства.

«У найважливіших справах судова влада кличе до себе на допомогу суспільство, в особі присяжних засідателів, – і говорить цим суспільству: Я зробила все, що могла, щоб з'ясувати злу справу людини, ставлю її на твій суд, – тепер скажи своє слово самооборони або покажи мені, що, захищаючи тебе, я помилялася в його винності» [10, с. 201].

Підводячи підсумки, варто сказати, що ми – юристи, стикаючись з певною проблемою, аналізуємо її з точки зору закону, не враховуючи ті ситуації які можуть траплятися в звичайному, буденному житті. Ми будуємо моделі ідеальної правової поведінки людей, яка не дозволяє припуститися

помилки. Варто зауважити, що забезпечення реального народного представництва в здійсненні правосуддя як формі здійснення судової влади – передумова визнання народу як джерела влади за принципами поділу влад та суверенітету, що забезпечує підґрунтя для розвитку демократичного суспільства. Таким чином, суд присяжних потрібен не тільки невинно обвинуваченим, для яких він є єдиною надією на правосуддя. Він потрібен не тільки юристам, кваліфікаційний рівень яких в сьогоденні судах нікого не цікавить, а отже, професійно вони деградуєть. Суд присяжних потрібен суспільству, зневіреному у справедливості закону, суспільству, байдужому через розчарування у власних силах. Ми яскраво бачимо рівень розвитку європейських демократичних держав, де він є каталізатором розвитку насправді сильного громадянського суспільства, з яким змушена рахуватися влада.

Список використаних джерел:

1. Ларин А.М. Иного пути для нас нет: открытое письмо противникам суда присяжных / А.М. Ларин // Российская юстиция. – 1999. – № 2. – С. 8 – 10.
2. Зыков В. Суд присяжных: напрасные ожидания / В. Зыков // Российская газета. – 1999. – 22 сентября.
3. Карнозова Л.М. Суд с участием присяжных заседателей / Л.М. Карнозова // Судебная реформа: проблемы и перспективы. – М.: НОРМА, 2001. – С. 182 – 195.
4. Рассмотрение дел судом присяжных: Научно – практическое пособие / Отв.ред. В.М. Лебедев – М.: Юрид. лит., 1998. – 287 с.
5. Фукс В.Я. Суд и полиция: Часть 1 / Фукс В.Я. – М.: Книга по Требованию, 2011. – 522 с.
6. Правосудие: время реформ [Текст] / И.Л. Петрухин; АН СССР. – М.: Наука, 1991. – 208 с.
7. Бойков А.Д. Третья власть в России. Книга вторая – продолжение реформ / А.Д. Бойков. – М.: Юрлитинформ, 2002. – 280 с.
8. Гаврилин Г.Г. Объективизация доказательств как фактор повышения эффективности суда присяжных: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Г.Г. Гаврилин. – Екатеринбург, 2000. – 18 с.
9. Бэрнем Уильям. Суд присяжных заседателей / У. Бэрнем. – М.: МНИМП, 1995. – 128 с.
10. Кони А.Ф. Судебная реформа и суд присяжных. Собрание починений в 8 т. / А.Ф. Кони. – М.: Юрид. лит., 1967. – Т. 4. – 543 с.

DOCHODY WŁASNE GMINY

Mateusz Sieńko

Uniwersytet Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie

Konstytucja RP w art. 165 ust. 1 przyznaje jednostkom samorządu terytorialnego osobowość prawną oraz prawo do posiadania własności i innych praw majątkowych. Zapis ten stanowi podstawę do prowadzenia przez gminy działalności gospodarczej oraz uzyskiwania dochodów z posiadanego przez nie majątku.

Rozwinięcie konstytucyjnego zapisu odnoszącego się do majątku gminy, jest art. 43 ustawy o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990, Nr 16, poz. 95 z późn. zm.). Zgodnie z przytoczonym przepisem, na majątek gminy składają się własność i prawa majątkowe należące do poszczególnych gmin i ich związków oraz mienie gminnych osób prawnych. Definicja ta stanowi odbicie definicji zawartej w art. 44 kodeksu cywilnego (Dz. U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93 z późn. zm.) Poza ustawową definicją znajdują się zobowiązania, które nie są zaliczane do mienia gminnego. W chwili obecnej odchodzi się od pojęcia mienie komunalne na rzecz pojęcia mienie samorządowe.

Organy gminy mogą rozporządzać mieniem należącym do samorządu jedynie w zakresie przewidzianym przez ustawę. Działania samorządu w tym zakresie poddane są nadzorowi i kontroli.

Podstawę prawną dla prowadzenia przez gminę działalności gospodarczej stanowi art. 10 ustawy o gospodarce komunalnej (Dz. U. z 1997 r., Nr 9, poz. 43 z późn. zm.) oraz art. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2004 r., Nr 173, poz. 1807). Gmina może prowadzić działalność gospodarczą w dwóch sferach: w sferze użyteczności publicznej oraz w sferze komercyjnej działalności gospodarczej.

Nie wdając się w rozważania dotyczące pojmowania sfery użyteczności publicznej, należy wskazać na definicję zawartą w ustawie o gospodarce komunalnej. Zgodnie z art. 1 ust 1 i 2 wskazanej ustawy, działalnością z zakresu użyteczności publicznej jest działalność która zmierza do zaspokajania potrzeb zbiorowych danej społeczności lokalnej. Przykładowy katalog celów, na jaki może być przeznaczony

dochód osiągnany z tego typu działalności zawiera art. 7 ustawy o samorządzie gminnym.

Ograniczeń takich nie zawiera druga strefa w której gmina może prowadzić działalność, czyli strefa działalności komercyjnej. Działalność taka jest nastawiona na osiągnięcie zysku, i nie musi być związana z działalnością mającą na celu zaspokojenia potrzeb zbiorowych ludności. Nie ma natomiast żadnych przeszkód, aby zysk osiągnięty z takiej działalności został przekazany na określone cele związane z potrzebami zbiorowymi.

Na uwagę zasługuje, że w sferze działalności komercyjnej gminy podlegają ograniczeniom przewidzianym przez ustawę o gospodarce komunalnej. Gospodarka taka powinna być zorganizowana w formie zakładów budżetowych bądź w formie spółki prawa handlowego, to jest w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej. Tworzenie przez gminy spółek cywilnych w świetle obowiązujących regulacji jest zakazane.

Dodatkowo, ze względu na specyfikę gminy jako podmiotu gospodarującego środkami publicznymi powoduje też, że w ostateczności o skali działalności gospodarczej gmin decydują ich cechy ustrojowe, prawnie ustalone źródła ich dochodów oraz zasady komunalnej gospodarki finansowej, które jednoznacznie wykluczają możliwość przekształcenia gmin w podmioty, których głównym lub jednym z wielu celów byłoby prowadzenie działalności gospodarczej obliczonej na osiąganie zysków.

W sferze działalności komercyjnej gminy podlegają również wszystkim prawom i obowiązkom związanym z działalnością gospodarczą. Dotyczy to również ograniczeń wynikającym z ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2007 r., nr 50, poz. 331).

Na zakończenie omawiania dochodów własnych, warto zwrócić uwagę odsetki od nieterminowo przekazanych należności stanowiących dochód gminy. Odsetki te stanowią dochód własny gminy, pomimo tego że o odsetki takie gmina może ubiegać się w przypadku nieterminowego przekazania na jej rzecz środków finansowych pochodzących z subwencji ogólnej lub dotacji celowych, które stanowią zewnętrzne źródło finansowania działalności gminy.

Literatura:

1. A. Kidyba, Prawo handlowe, Warszawa 2006.
2. A. Szewc, Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz, Warszawa 2010.
3. E. Ura, E. Ura, Prawo administracyjne, Warszawa 2010.
4. K. Andrzejewski, Prawo samorządu terytorialnego w Polsce A. Hanusz, [w:] P. Czerski, A. Hanusz, A. Niezgoda, Dochody budżetu jednostek samorządu terytorialnego, Warszawa 2009.
5. J. Zimmerman, Prawo administracyjne, Kraków 2008.
6. Z. Gilowska, System ekonomiczny samorządu terytorialnego w Polsce, Warszawa 1998.
7. Z. Niewiadomski (red.) Samorząd terytorialny. Ustrój i gospodarka, Bydgoszcz 2001.
8. A. Borodo, Samorząd terytorialny. System prawnofinansowy, Warszawa 2008.
9. H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Warszawa 2009.
10. K. Bandrzejewski [w:] K. Bandrzejewski, P. Chmielnicki, W. Kisiel, *Prawo samorządu terytorialnego w Polsce*, Warszawa 2005, s. 186-187.
11. W. Gonet, *Uwagi o formach prowadzenia gospodarki komunalnej*, Samorząd Terytorialny 2008, Nr 7-8.

Orzecznictwo:

12. Wyrok SN z dnia 29 lipca 1993 r., III ARN 38/93 - OSNCP 1994 nr 5 poz. 109.
13. Wyrok NSA z dnia 12 stycznia 2000 roku, sygn. I SA 208/99
14. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z 17 marca 2000r, I SA/Lu, 31/00, Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych, Nr 1/2001, poz. 30

REFORM OF THE SYSTEM OF NOTARIES IN PRACTICE OF FOREIGN COUNTRIES

Kateryna Chizhmar

*Candidate of Legal Sciences, Doctoral student of constitutional law and comparative law SHEE
"Uzhgorod National University"*

Everyone's right to get legal assistance is a fundamental and guaranteed by the Constitution of Ukraine law, which provided both through the public authorities and through the institutions where the state legislation empowers the appropriate authority. Today, as an important legal institution Notary adopted as an institution whose main objective in statutory limits on notarial acts is to ensure the realization of this right [1].

Thus, the issue of improving the system of professional development in Ukraine is one of the main directions of reforming the state, which is carried out in accordance with international practices and in accordance with clearly defined standards, adapted to European [2, p. 136].

The effectiveness of notaries as the system agencies and officials entrusted with the duty to certify the law and the facts of legal significance, perform other notarial acts, by law, to provide them with legal validity, largely depends on the recruitment, are not only professionally, but also ideologically prepared for professional and competent, creative work. Because insufficient level of professional knowledge, practical skills and knowledge of public and private notaries, notaries public archives and other officials authorized to perform notarial acts, as well as those that provide notarial activity (consultants, assistants), only partially compensated by teaching in schools of professional development [3, p. 301].

In spite of organizational and functional similarities Notary "Roman type" in foreign countries, and their construction activities are purely national affair, based on the legal culture seated in tradition. So, speaking of certain standards, we should talk about the default set of so-called "Positive practices" (*eng. - good practices*), commonly used in different countries in the organization of the educational process for this professional group of people [4, p. 1]. Today we can identify certain minimum standards:

1) *The duty of continuing professional training.* It consists in a periodic execution of legal duty professional development notaries and employees of notaries. This approach is common to the laws of most countries in Eastern and Western Europe.

We pay also attention that duty professional development fixed as one of the principles at the supranational level of the European Code of notarial ethics (p.2.8.), Which clearly states that the notary is obliged to maintain in good condition and level of knowledge as in the legal and technical sense, and should control and contribute to the improvement of professional skills of the employees [5]. Thus the main differences concern the amount and frequency of participation in educational activities of notaries. Note that a number of countries have not only set a positive obligation for notaries to improve their skills, but provide responsibility measures for its failure [6].

In our opinion in Ukraine necessary the approval of a single application, as the actual courses that must take place under the guidance of the Ministry of Justice of Ukraine, with the active participation of Notary Chamber of Ukraine. It is well known that highly qualified specialists in professional notarial law in the required amount in one area is not enough to ensure the quality of courses. Even in European countries such professionals is not enough. They shuttle between providing quality education of notaries certain range for application [7, p. 20]. So it can be arranged retraining in Ukraine. The Ministry of Justice of Ukraine approves the application range of questions and a list of lecturers that provide training for them. And this group of teachers may conduct re-approved schedule for notaries in various regions of our country.

2) *Participation collective notaries in organizing activities to enhance professional development.* This standard is the most common and widely recognized. European Code of notarial ethics requires the notary creating infrastructure for professional development, particularly in the sphere of new technologies (p. 2.8) [5]. Practically oriented and additional education, training should be enough flexible and variable in time, however, it is hardly possible standardization at the national level.

At the same time, the creation and support educational infrastructure requires financial and organizational relevant collective participation of notaries.

3) *Active development of specialized education centers.* For today, approximately equally used two models of professional development: 1) at the law schools with the release of specialized units (departments, faculties, institutes, etc.), 2) through the development of autonomous educational institutions in collective bodies of notaries. Each model has its advantages and disadvantages, but usually the choice in each state is based on utilitarian considerations: economic justification, the need for licensing or authorization for the activity, the availability qualified staff [4, p. 3].

For example, on a modern university model its supporters indicate that the construction of legal education for two sectional system "Bachelor-Master" creates conditions for even greater flexibility and specialization units that provide training masters[8]. Becoming increasingly popular common with other legal professions, scientific and practical activities. The most commonly held joint events with lawyers, judges and registrars. In addition, the European Union have become increasingly popular international educational training programs, such as the European Academy of Notaries (Valencia, Spain) and the European Centre for Research and Notarial programs[6]. The first is focused more on the development of notaries (the organization of the profession, professional control and discipline, rights and duties of a notary, etc.). Other subjects focused on cross-border and prepared the audience (international taxation in inheritance, theory and practice of the European enterprises, satisfying creditors through foreclosure of the mortgaged property) [4, p. 3].

4) *Keeping universal competence of notaries.* Unlike other legal professions for the notary specialization in most countries of Latin Notaries allowed only in small limits and is usually is informal (someone better make a pledge, and someone is inheritance provides flawless tax optimization, etc.) [1]. The required level of specialization notarial activities provided where possible, special training programs focused on employee notaries – assistants and specialists, which in large offices in the metropolitan areas may specialize in certain types of notarial acts (inheritance and family law, corporate law, estate, legal facts).

Substantial interest in foreign countries is the acquisition notaries of new, additional competencies, hence the special courses in psychology, technology negotiation, mediation, corporate and trust management, investment and so on [6]. Everywhere in the European countries are directions related to mastery notary a new information technologies for quality of interaction with public authorities, including in the framework of e-government [4, p. 4].

5) *Using the latest in educational technology of professional notaries development.* Among these technologies are the most common in our opinion is the online distance learning courses, e-learning, law case, business games, short-term training in other lawyers (in notary lawyer, judge, registrar and vice-versa). In any case, it should be noted that to keep the attention of today, and thus the interest of professional audience based on lectures alone, no matter how talented lecturer did not have, it seems to the majority of our foreign colleagues impossible task. In this sense, they are very pragmatic view them transferred knowledge and skills as a specific commodity for which form of presentation has as much, if not more important than the packaging for the product. The latter, of course, must be of impeccable quality [4, p. 5].

6) *Training himself.* Personal and professional qualities necessary for quality performance of the notary, it is important to regularly maintain. You can not do without the constant "charge" of the mind. Notary important to remember that the most refined occupation of man is training the brain. No courses will not be able to compensate for lost time if there is no desire to read independently and enjoy reading, including fiction. So, if the notary does not read the whole Chekhov, he should know at least the notary artistic image of created by this writer's novel "Nothing to do" (like there are works of O. de Balzac "Notary" G. Simenon "Notary of Chateaufort", etc.).

Thus, we can see that skills development of Ukrainian Notaries still at the stage of development and reform, because it is constant and relentless process improvement. Skills development of Ukrainian Notaries develops and turns towards professionalism, stability and financial independence. Reform of the skills development of Ukrainian Notaries activity and as a result, notaries is not an purpose in itself. It is important that it should be done systematically. That is not about

implementing a specific plan of sequential actions, but the integrated set of measures to reform the current system of professional development notaries.

List of reference links:

1. Єфіменко Л.В. Розвиток нотаріату України: стан та проблеми / Л.В. Єфіменко // Бюлетень Міністерства юстиції України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/31160>
2. Чижмар К.І. Підвищення кваліфікації нотаріусів в Україні, проблеми та перспективи / К.І.Чижмар // Бюлетень Міністерства юстиції України. - №8. - 2010 р. – С. 136-139.
3. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти / Д.М. Белов, Ю.М. Бисага // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2006. – Випуск 6. – С. 300-302.
4. Медведев И.Г. Международно-правовые стандарты повышения квалификации нотариусов / И.Г.Медведев // Метериалы научно-практической конференции «Методология повышения квалификации нотариусов» – Екатеринбург (11 – 12 октября 2012 года) – С. 1-5.
5. Европейский Кодекс нотариальной этики (Code Europeen de Deontologie Notariate) / перевод с нем., принят Конференцией нотариусов Европейского союза 3-4 февраля 1995 года, г. Неаполь // Немецкий нотариальный журнал – 2003 – 721 с.
6. Черниш В. М. Дух та буква сучасного українського нотаріату [Електронний ресурс] / В. М. Черниш, І. П. Лихолат // Офіційний веб-сайт Київського міського відділення Української нотаріальної палати. – Режим доступу : <http://notarpalata.kiev.ua/article/7/>
7. Щенникова Л.В. Статус нотариуса и новые квалификационные требования, предъявляемые к нему / Л.В.Щенникова // Нотариальный вестник. – № 11. – 2012 г. – С. 20-23.
8. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Гаврилец О.В., Сідак М.В. Питання впровадження ідей Болонської системи освіти до навчального процесу в Україні. Науково-методичне видання / Ю.М.Бисага, Д.М.Белов, О.В.Гаврилец, М.В.Сідак – Ужгород. – Видавництво УжНУ «Говерла». – 2005 – 40 с.

ЦЕНТР КОНСТИТУЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ СУСПІЛЬНОГО ТА
ДЕРЖАВНОГО РОЗВИТКУ»**

11 березня 2014 р.

Львів

Українською, англійською та польською мовами.

Підписано до друку 4907014 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Ум.-дрк.-арк.'7.70'Тираж 100 прим. Зам. № 3:
Ціна договірна. Відруковано з оригінального макета.
Друк ПП «Ощипок М.М.»
Адреса: м. Львів, вул. С. Бандери, 45
№ свід.: 670155
тел./факс (032) 235-22-32
e-mail: ommzmik@ukr.net